СЛОВО Просвіти

Без мови немає нації!

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК **31 (1031), 1—7 серпня 2019**

Матеріал про 93-ю окрему механізовану бригаду “Холодний Яр” читайте на стор. 2

Микола ГОЛОМША: «В ментальному коді тисячоліть душа українця — республіканська»

Республіканська ідея в Україні публічно, для широкого загалу, і політично, для вузькопартійних проектів, не отримала необхідної ідентифікації і легалізації. Здається, вона залишається замурованою в асфальт імперської тоталітарності. Тому по факту не є вельми популярною у соціумних горизонтах українського суспільства.

Однак, це швидше результат відсутності справжньої змагальності в політиці через вимушену слабкість політичного життя в країні — за майже три десятки літ у нас наразі немає партій з чіткими ідейно-концептуальними світоглядними платформами та послідовно-відповідальною політичною лінією і поступом, який би мав продовження у поколіннях, а не лише на період перебування на політичних посадах.

Переважна кількість із понад трьох з половиною сотень утворень формально-узаконених політичних сил є вождистськими. А культ посади рано чи пізно приводить до тотальної втрати електоральної підтримки або навіть повного політичного маргінесу.

Про республіканську ідею, проблеми партійного будівництва в країні ми розмовляємо із лідером політичної партії ПАТРІОТ Миколою Голомшею.

— Миколо Ярославовичу, на парламентських виборах ваша політична сила чи не вперше голосно і чітко означила себе прибічницею республіканської ідеї. Це зміна партійної парадигми майданної України чи чіткіша політична артикуляція її перспектив?

— Для того, щоб зрозуміти, хто ми і які ідеї приймаємо, достатньо ознайомитися із програмою партії. Там записано, що наша мета — творення середовищ життя, в яких людина буде заможною, спроможною та захищеною і матиме широкі можливості для самореалізації.

Наша основа — це люди гідності, які здатні взяти на себе партнерську відповідальність із державою за свою родину, громаду і суспільство.

Ми сповідуємо правоцентристські цінності Героїв Небесної Сотні, такі як: сильна й консолідована держава, але з мінімальним втручанням в економіку; вільний розвиток власної справи зі створенням сприятливого бізнес-клімату, захисту власності та справедливого судочинства; міцний середній клас як природний союзник держави, її незалежності та правопорядку...

Тобто партія ПАТРІОТ і задумана була республіканською за своєю сутністю, однак дійсно, лише на останніх парламентських виборах ми взяли цю ідею як партійний тренд-презентацію і перспективу розбудови України.

— На відміну від інших партій у вашій політичній силі відсутній явний вождизм. Це Ваша принципова позиція?

— Особиста відданість певній особі, в цьому випадку — одноосібному лідеру партії, — є швидше ознакою політичної диктатури із минулих епох, яка може привести до суспільного занепаду через державний авторитаризм чи навіть тоталітаризм. Тому на самих початках ми з колегами-однодумцями від цього відмовилися і намагаємося втримати цю лінію.

Партії статусно-персональних монополій отримують електоральний сплеск уваги і сприйняття в часи зростання масштабів особистісного впливу такого лідера, причому зазвичай це пов’язано з його статусом в системі влади. Люди у своїй масі традиційно орієнтуються на ключову персону політичного організму (партії), тоді як його ідейні погляди, духовне світобачення, найближчі та перспективні політичні цілі, організаційні та законодавчі методи і шляхи їх досягнення залишаються часто і, на жаль, поза увагою не тільки симпатиків, але й опонентів політичної сили. Після відходу від державної посади в більшості випадків такі політично-ситуативні об’єднання йдуть у небуття або поступово скочуються до статистичних елементів політичної системи (вони не беруть участі у виборчих перегонах, а, значить, мали б бути анульовані).

Причина в тому, що такі партії, зазвичай, не представлені чіткими методологічно-оригінальними чи світоглядно-перспективними програмами-платформами. Я вже не кажу про адекватні запиту суспільства нагальні цілі з візуалізацією наступної їх реалізації в межах єдиних ціннісних установок. Більше того, це залишки колоніально-імперської геноцидності. Адже раніше тривалий історичний час українців привчали до думки, що високий керівник визначає будь-який аспект його життя, а особистий вклад, воля, бажання, вибір напряму самореалізації немає жодного значення. Той, минулий, підхід у всі часи отримував стихійний спротив українства. Але суспільно-тягла традиція недавніх часів імперського диктату і панівного впливу на соціумне життя ще відлунює в українському суспільстві.

Ми, як не прикро, до цих пір ще не зовсім звільнилися з тенет отого ментально-політичного поневолення, остаточно не зняли пута ідейного уярмлення і ніяк не приб’ємося берега свободи, волі, верховенства права у своїх особистих світоглядно-ідейних симпатіях.

Закінчення на стор. 3

“А НА МОСКАЛІВ НЕ ВВАЖАЙТЕ”

4

ПРОСВІТЯНСЬКИЙ З’ЇЗД

6-7

ЧИТАЦЬКЕ ВІЧЕ

9

СЕЛЯНКА З БОЛОТНІ

14

ВСЕСВІТ МАРЧУКА

15

“П’ять років тому, на початку червня, почалися справжні кровопролитні бойові дії”.

Ніколи не відступає...

Їх, мужніх бійців героїчної 93-ї окремої механізованої бригади “Холодний Яр”, того спекотного липневого дня з нетерпінням і радістю чекали вдома, в Черкаському, що на Дніпропетровщині. Зустріти наших захисників прийшли рідні і друзі, однополчани і гості — представники волонтерського руху з Києва, Дніпра, Черкащини. Серед них — наші просвітяни і члени історичного клубу “Холодний Яр” на чолі з Романом Ковалем.

Микола ТАБОРИТ
Фото **Олександра ГАЛКІНА**

На військовий плац, де побатальйонно вишикувався особовий склад 93-ї бригади, прапороносці з почесною вартою, чітко карбуючи крок вносять три прапори: національний і штандарти бригади. Торік, у серпні, перед початком військового параду на честь 27-ї річниці Незалежності України на Хрещатику тодішній командир 93-ї ОМБр полковник Владислав Клочков отримав з рук президента України Петра Порошенка новий бойовий прапор. А незадовго перед цим, у травні того ж таки року, на урочистостях до дня військової частини, бригаді було вручено та освячено почесну корогву до нової почесної назви “Холодний Яр”. Як розповів прес-секретар бригади Олександр Галкін, це другий випадок в історії Збройних сил України (після 24-ї ОМБр ім. короля Данила), коли бригада отримала почесний (мотиваційний) прапор на додачу до офіційного бойового знамена. На одній стороні полотнища вигаптувано Холодноярського Чорного Ворона, на протилежній — Білий дуб Максима Залізняка. Під цими символами непереможного і незнищенного духу українських козаків-гайдамаків, а затим — повстанських загонів часів національно-визвольних змагань 1920-х років, нинішні холодноярівці з честю і гідністю боронять незалежність Укараїни від знавіснілого російського окупанта. Воїни, від рядового до комбрига, усвідомлюють, що почесне найменування бригади “Холодний Яр” зобов’язує не просто “душу й тіло” положити за нашу свободу, а “ніколи не відступати та завжди повертатися” і перемагати. Це не просто слова девізу 93-ї бригади, бо сьогодні вони кладуть на олтар нашої свободи найдорожчу ціну — власне життя.

Бригада, яка впродовж всього періоду російсько-української війни була в найгарячіших і найвідповідальніших ділянках фронту, зазнала чи не найбільше втрат особового складу. На початку російсько-української війни, у березні 2014-го, вона першою вийшла на захист українських кордонів, вчинивши серйозний опір вишколеним російським кадровим частинам і підрозділам. Після перших тривалих і затяжних боїв на Луганському напрямку бригаду перекинули на не менш гарячий і небезпечний, Донецький. П’ять років тому, на початку червня, почалися справжні кровопролитні бойові дії. Під час цих боїв, розповідав заступник командира бригади з морально-психологічного забезпечення полковник Віктор Жуковський, під Добропіллям було захоплено першу російську установку “Град”. Тоді ж відбувся перший бій з танками ворога під Новоселівкою. Підрозділи 93-ї бригади брали участь у визволенні Селідового, Українська, Карлівки, Нечитайлового, Первомайського, Авдіївки, Пісків, а бійці, якими командував капітан Олександр Лавренко, вийшли на передмістя Донецька. У нерівному бою капітан Лавренко героїчно загинув, підірвавши себе з танком. Тоді проросійські сили зазнали великих втрат, ворогу не вистачило сил і духу далі обороняти зайняті позиції. А потім воїни 93-ї брали участь в боях за Іловайськ (з памяті не сходить зустріч з ними на початку вересня 2014-го після того, як вони вийшли з оточення), а також — оборона Донецького аеропорту. Про героїзм і самопожертву наших “кіборгів”, серед яких були і воїни 93-ї бригади, написано і відзнято чимало. Але мало кому з переважної більшості пересічних українців відомо, що тодішній комбриг 93 бригади Олег Мікац перебував разом з підрозділами своєї бригади в районі Донецького аеропорту і очолював безпосереднє командування бойовими діями.

Кожен рубіж, блок-пост, населений пункт, кожна п’ядь української донецької землі щедро політі кров’ю наших захисників. Не винятком для холодноярівців став період останньої ротації. Тільки за сім місяців оборони авдіївської лінії фронту бригада втратила від куль і мін російських окупантів семеро своїх побратимів, ще півсотні було поранено. Біль цих непоправних втрат глибоко ранить душу кожного, хто розуміє, що на відміну від політиків, в Україні точиться справжня війна з Росією.

— Перед рідними і близькими загиблих героїв і поранених, — сказав командир холодноярівської 93-ї бригади полковник Дмитро Брижинський, — хочу вибачитись за те, що не зміг забезпечити збереження життя і здоров’я наших хлопців. Вибачитись, що можливо був недостатньо вимогливий до підлеглих командирів.

Після хвилини мовчання на честь загиблих героїв він нагадав, що всі ми — нащадки героїв Холодного Яру, нащадки воїнів УПА.

— Ми вкотре примусили ворога здригатися, — продовжив він, — перед непереможним духом українського народу. Ворог надовго запам’ятає стійкість і героїзм воїнів бригади “Холодний Яр”. Ми з честю виконали бойові завдання командування. Я вдячний кожному із вас за ту роботу, яку ви виконали — справжню чоловічу роботу. Але ми не повинні розслаблятися. Сьогодні ми святкуємо, але нас знову чекає збройна боротьба до нашої повної перемоги. Слава Україні!

Слова вдячності і гордості за силу, мужність, стійкість українського воїнства ще не раз звучали з вуст представників Оперативного командування “Схід”, місцевих органів влади, капеланів, київських волонтерів.

Член Головної ради Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, головний редактор газети “Слово Просвіти” Микола Цимбалюк, вітаючи воїнів від імені багатотисячного товариства просвітян, зокрема, нагадав, що нинішня російсько-українська війна не просто війна за українську територію — це війна двох протилежних за своїм гуманістичним і цивілізаційним наповненням світоглядів, двох культур. А в основі кожної культури, як відомо, лежить мова нації. Тому всі ми, громадяни України, повинні чітко виконувати ухвалений Верховною Радою України Закон про застосування і функціонування української мови. Так само, як кожен із холодноярівців неухильно виконує свій священний військовий обов’язок.

Того дня відчуття свята з тінню смутку на обличчях учасників урочистої зустрічі 93-ї ОМБр “Холодний Яр” було присутнє в міцних обіймах побратимів, кожній пісні народного артиста України Тараса Компаніченка. Безмежно втішила всіх виставка художніх портретів-холодноярівців, які були виконані нашою просвітянкою, художницею Мариною Соченко під час одного з чергових виїздів на передову мобільної групи. Ми вкотре пересвідчилися, що просвітянська робота у військах, яка вже не перший рік ведеться у тісній співпраці Товариства “Просвіта” і Головного управління морально-психологічного забезпечення Генштабу ЗСУ, конче потрібна. Це те, що злютовує нас з нашими захисниками, допомагає кувати перемогу, про яку мріє кожен українець.

Про це спокійно, цілком серйозно, без тіні зухвальства і хвалькуватості сказав один із комбатів, за плечима якого рік війни в Афганістані і п’ять — з Росією:

— Ми все одно переможемо! І неодмінно пройдемо переможним маршем по Красной площі!

Вогонь героїв Холодного Яру сьогодні, як і колись, палає в їхніх і наших серцях.

Герої оборони Авдіївської промзони.
У центрі першої шеренги — командир роти “Штурман”

Просвітяни і члени історичного клубу “Холодний Яр” серед холодноярців.
У центрі — комбриг Дмитро Брижинський

Микола ГОЛОМША: «В ментальному коді тисячоліть душа українця — республіканська»

Закінчення. Початок на стор. 1

— А як довго триватиме цей процес повернення до суспільно-політичної рівноваги, суспільного партнерства та суспільної відповідальності?

— Насправді питання, як на мене, не в часі, а в движі тих процесів, які відбуваються в українському суспільстві і державі.

Давайте на хвильку поглянемо у власну історію і також звернемося до зародження республіканських ідей.

Що таке республіканізм? Один із його ключових принципів — це співучасть громадян в управлінні країною, якщо хочете — співуправління. Іншими словами, потужне самоврядування і широке народовладдя.

Це ті принципи, які закладалися в ментальність українців, як кажуть, “від створення землі”. Традиційно і історично ми брали участь у формуванні принципів і механізмів врядування як на місцевому, так і на державному рівнях. Тривалий історичний провал державництва, коли ми потрапили у ярмо окупації, дався взнаки, бо ми відвикли управляти власним життям, спільно дбати про свою місцевість, думати про перспективу краю тощо.

Втім, наша ментальність, побудована на засадах співурядування, не щезла з часом і періодично проривається назовні. В сучасну епоху наймасштабніше — у 2004 і 2014 роках, під час Майданів Свободи і Гідності.

Це, як на мене, і є республіканізм по-українськи, прояв духу республіканізму української нації, партнерів-патріотів, які взяли на себе відповідальність за мирні перспективи України і світу. Бо ми не хочемо більше терпіти адміністративно-фіскальну та правничо-судову наругу сплюндрованих узурпаторами державних інституцій над нашим суспільним життям. Ми не бажаємо, щоб нами управляли недолугі очільники, які до того ж ментально і духовно орієнтуються на одвічного ворога-окупанта та поневолювача нашої долі, мови, віри і навіть мрій.

Якби на початках відновлення державної незалежності українське суспільство потужно і системно слідувало духу і букві перспективної якості республіканізму, вимагало застосування республіканських засад вільного соціумного громадянства від тодішніх очільників держави, ми б сьогодні мали іншу, сучасну і модерну Україну.

Зараз у нас з’явився потужний шансможливість на модернізаційне оновлення країни і встановлення дійсно суспільно-політичної рівноваги у партнерстві і відповідальності, тобто виведення громадянського суспільства із стану жорсткого протистояння (самознищення) в інтересах глобального агресора. Нам як ніколи потрібен глобальний консенсус нації, українства, але не з позицій ситуативних політичних, посадових чи електоральних перспектив недалекого майбутнього в умовах гібридного миру, а обов’язково консенсус-партнерство на довгих, глибинних державницьких позиціях. Нам потрібне широке усвідомлення важливості того, що тільки всеосяжна (а не лише мілітарна) перемога над глобальним агресором дає нам шанс на подальший мирний розвиток. Зрештою, це є умовою існування і ЄС, і планети загалом.

Не хотілося, щоб до теми волі і свободи, суверенітету і державності ми повернулися після чергових ста років поневірянь. Бо цього разу у нас не буде ні цих років, ні держави як такої.

— Погодьтеся, що і республіканізм нині не є чимось “твердим” і однаковим. Є його американська версія, так би мовити. Є європейські варіанти. Зрештою, крім класичного республіканізму існує ще неореспубліканізм. Якою є позиція партії ПАТРІОТ з цього приводу?

— Про республіканську ідею для творення української держави в практичному вимірі ведуться дискусії з 90-х років минулого століття.

Власне ці суперечки тривають ще з часів флорентійця Нікколо Макіавеллі, який і ввів поняття “держава” та “республіка”, причому ще у XVI столітті він наполягав, що республіка є кращою формою державного устрою.

Не робитиму довгих історичних екскурсів та все ж нагадаю, що і сто років тому республіканські настрої прямо чи опосередковано

намагалися втілити українські державники в період визвольних змагань за Україну.

Візьмемо до прикладу дві крайності: Четвертий Універсал Української Центральної Ради, який оголошував республіку і базувався на цих ідеях, та створення самостійної селянської республіки Нестора Махна. Там теж був присутній дух республіканізму. Наприклад, принципи побудови змішаних сільськогосподарських комун, про які вже в еміграції “Вождь Революційного Повстанського Війська України”, як він сам себе називав, писав: “Організація їх ґрунтувалася на рівності й солідарності членів. Всі члени цих комун — чоловіки і жінки — абсолютно свідомо ставилися до справи, чи-то в полі, чи-то на дворовій роботі... Ведення господарства всієї комуни направлялося загальними нарадами всіх членів її. Після цих нарад кожен член, який мав своє певне діло, знав, які провести в ньому зміни”.

Наша українська республіканська ідея знаходиться десь посередині цих двох супротилежностей, як колись говорили. Ми традиційно довго намагаємося вибудовувати самостійний шлях до щастя, та коли нам заважають або чинять перепони, бунтуємо, і тоді на поверхню виходить ментальний дух суспільної самоорганізації українства, іноді правда з елементами козаччини чи махновського анархізму...

Ми переконані, що в нинішніх умовах класична ліберально-гуманістична демократія як цивілізаційний устрій і її республіканська форма можуть розвиватися лише зусиллями політичних сил із системними світоглядно-перспективними платформами. Ці платформи в новітніх умовах глобального світу 4.0 мають відображати не вузькі стратифіковані сегменти суспільства, а широкі соціумні загали.

Тому нам, як політичній партії сучасної України, ближче до сприйняття республіканізм США, який виростав із поняття абсолютної громадянської свободи і врівноважувався суспільним договором. Республіка по-американськи — це передусім діалог і домовленість: про співжиття, про правила цього життя тощо. Ці правила часто були неписані, але чіткі, зрозумілі і їх дотримувалися.

Звісно, ми маємо свої, національні і партійні оригінальності в поглядах на реалізацію цих ідей і закликаємо громаду до розуміння і єднання саме на цій світоглядній платформі.

— Що дає республіканська ідея українському суспільству і державі?

— Що таке республіка? Це давно вже не держава як у стародавньому Римі, а лише одна із форм державного правління. Тобто різні епохи розуміють під цим одне явище, але вкладають різне наповнення, інший смисл.

В нашому випадку це політичний шлях виключно правничого нормотворчого формування державних інституцій та правничий дух суспільних устоїв, принципів, механізмів на основі широкого суспільного договору. При цьому сам суспільний договір в сучасних умовах набуває нового змісту, ваги і перспективи.

Варто зазначити, що після Майдану гідності, на початку 2015 року, в Україні був прийнятий суспільний договір, який отримав назву “Стратегія сталого розвитку “Україна-2020”. Як зазначалося в документі, “Головною передумовою реалізації Стратегії є суспільний договір між владою, бізнесом та громадянським суспільством, де кожна сторона має свою зону відповідальності”.

Однак він так і не став реальним суспільним договором. Причина цього в тому, що суспільство не було залучено як партнер до його творення і тому адекватно не сприйняло як нагальну суспільно-державну потребу, бізнес не зафіксував своєї відповідальності жодним чином, а влада забула про його існування вже за певний час.

Насправді суспільний договір може бути дієздатним тоді, коли громадяни, які житимуть в самодостатніх за спроможністю і гідністю середовищах життя, зможуть в їхніх межах ідентифікуватися, самореалізуватися та за принципом субсидіарності делегуватимуть “нагору” надлишки своїх можливостей. Тобто віддаватимуть ті повноваження, які не зможуть здійснювати власними силами: безпекові, правоохоронні, фінансово-банкові, інфраструктурні, міжнародні, глобальні тощо.

Іншими словами, республіканська ідея в українському варіанті дає необмежені можливості самореалізації людини, громадянина, громад, суспільства.

— А як тоді має виглядати сучасний суспільний договір?

— Суспільний договір фактично вже існує, однак лише у початковій формі. Йдеться в цьому випадку про рух за реальні статути громад. Тобто не ті статути, які зараз існують і схожі швидше на узаконену кабалу, а документи рівноправних синергетичних взаємин найперше між громадами ОТГ (всі вони мають бути юридичними особами), далі ОТГ і державою в особі відповідних інституцій, відносини між якими вибудовуватимуться на платформі правничого сервісу (єдиного підходу до розуміння букви і духу закону).

Погодьтеся, що село з сільрадою, головою чи старостою та його традиційними укладами і капіталізацією часів індустріалізації (невеликі підприємства, фермерські господарства тощо) навіть не варто розглядати на фоні можливостей, які дає, приміром, проєктний менеджмент ОТГ. Це абсолютно нова якість громад і кардинально інше життя громадян.

На жаль, ми ще не повернулися до розуміння, що самодостатній, а значить гідний громадянин, і є основою цієї держави. Як свідомий платник податків такий громадянин усвідомлює свою роль і місце у співуправлінні державою і відчуває персональну відповідальність за стан справ в громаді і країні. Податки, з одного боку, як необхідність, а з другого — як усвідомлена громадянська відповідальність — це умова гідності.

Ми всі маємо мати рівні умови, можливості і свободу дій та вибору. Реалізація ж наших можливостей — індивідуальна та партнерсько-відповідальна. Має бути в державі на рівні Конституції задекларовано право на щастя, бо з цього права виходить все інше, з чого складається наше життя. І ще одне важливе для усвідомлення поняття — щастя має насамперед соціумне вираження. Тоді парадигма “гідні громадяни в гідному суспільстві” набуває найвищої державницької ваги.

Сподіваюся, що саме це мав на увазі президент України, коли в своїй інавгураційній промові казав, що кожен з нас, українців, є президентом своєї країни.

— Але ж, погодьтеся, суспільний договір має бути зафіксований окремим значимим документом?

— Безперечно. І цей документ має назву — Конституція. Тут хотів би звернути увагу на те, що тема змін до Конституції чи зміна власне Конституції досить жваво обговорюється вже не перший рік. Зрозуміло, що свого часу це був компромісний документ між епохами комуністичного минулого і українського майбутнього. Але й зараз я бачу у зв’язку з цим більше розмов про інтереси (політично-партійні, бізнесові, кланові тощо), аніж про державу.

Існує безліч думок, трактувань і пропозицій щодо того, яким має бути Основний закон країни. Та всі ці варіації побудовані на лінійному, тобто застарілому розумінні ваги, ролі, статусу і значення цього документу. Це як безкінечне удосконалення якогось механізму, який вже працює час від часу, не відповідає потребам, а ми намагаємося його “дотягнути” замість того, щоб застосувати інший, новий і модерновий.

Так от щодо Конституції. Потрібна нова якість цього документу, і я вже про це говорив. Це має бути цифрова Конституція. А що це таке? Це суспільний договір епохи дигіталізації і четвертої промислової революції щодо умов співжиття громадян в середовищах життя, наповнених змістом і смислом. Демонополізація та децентралізація як делегування повноважень має відбуватися не з позиції панування еліт — ми бачимо на прикладі президентських і парламентських виборів, що “старі” еліти і взагалі саме поняття “еліти” суспільство не сприймає. В дію вступає горизонт партнерства і кооперації (тут варто звернутися до ідей кооперативного руху митрополита А. Шептицького). Маємо зрозуміти — ми увійшли в епоху егалітарності, абсолютної рівності, де важливим стає якраз планетарний феномен людини, а не її громадянський суспільний функціонал, прописаний у національному законодавстві.

Виникає питання — як створити таку Конституцію цифрової епохи? Завдання надважливе і надважке та цілком посильне для виконання. Необхідно поєднати потенціали суспільних запитів, державницького розуміння і спільних перспектив і отримати синергетичні результати. Це поєднання не має відбуватися, як це робилося раніше, за зачиненими дверима і без будь-якої публічності. Це мають бути публічні творчі синергетичні лабораторії і майданчики, де відбуватиметься обмін досвідом, кейсами місцевого і державного управління тощо та викристалізовуватиметься масштаб і глибина документу.

Вважаю, що заяви і бачення багатьох процесів президента України і його команди абсолютно співпадають з цими поглядами. Тому це могло би стати одним з найпотужніших проєктів нової української влади.

— І якою тоді має бути наша українська республіка?

— Ось тут поговоримо про досить цікаві і незвичні речі. Ми весь час ведемо мову про Україну як свій дім, закритий і уособлений. Але глобальні процеси знищують вчорашнє розуміння держави як закритої території і громад як невідомих населених пунктів. Глобалізм (не треба його лякатися) насправді створює картину горизонтального бачення всіх населених пунктів і всіх, за бажанням, людей. А це відкриття таких шалених можливостей, про які раніше не можна було вичитати навіть у книгах фантастики.

Тому ми маємо говорити про республіку цивілізації. Це незвичне поєднання насправді має потужну перспективу — та зараз над цим мало хто задумується. А дарма. Занурення лише в сьогоденні проблеми обмежує рух вперед, більше того, може потягнути назад.

Якщо ми хочемо вести всіх за собою, а цей історичний шанс випав нам як нації саме сьогодні, то маємо говорити — і досить жорстко — про конституцію республіки планетарної цивілізації. Ми це право вибороли у протистоянні з глобальним агресором — новим варварством, яке продукує на весь світ нинішній режим московської імперії.

Якщо нова українська влада усвідомить саме ці вітчизняні тренди і глобальні можливості, які вони відкривають, ми досить швидко і потужно займемо гідне партнерське місце у світовому співтоваристві. Але потрібно пам’ятати — вікно можливостей не завжди буде відчинено саме для нас. Треба діяти, допоки доля і герої дарують нам цей шанс.

Спілкувався **Микола ЦИМБАЛЮК**

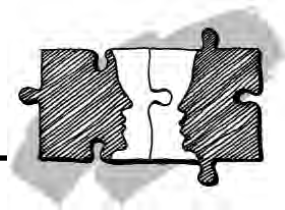

“Нинішню окупацію Росією Криму та збройне вторгнення її на Донбас підготувала сталінська і післясталінська мовно-культурна асиміляція”.

«А на москалів не вважайте...»
Російська мова як інструмент мовно-культурної та політичної експансії

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ

Закінчення.
Поч. у ч. 29, 30 за 2019 р.

Наступного, 2005, року директор Інституту національної стратегії РФ Міхаїл Ремізов опублікував “Проект: “Гусударство-цивилизация”: Концепция государства-цивилизации и учредительные принципы нового строя”. І в цьому документі повторюється відоме з попередніх століть ствердження про те, що Росія не є країною, яка належить до західної цивілізації, її майбутнє — у відновленні радянської імперії в кордонах до 1991 року, а російська нація є і буде ядром цивілізації із великої кількості народів, що об’єдналися і будуть об’єднуватися навколо цього цивілізаційного ядра.

І ще один з’явився в 2005 році документ під назвою “Проект Россия”, який видавництво “Эксмо” видрукувало в 2009 році тиражем в 1 млн. примірників. Знову ці ж залякування знищенням народів Росії зловісним Заходом, передусім США, знову ж бажання бачити Росію Третім Римом, православною монархією як політичного традиційного суспільства. Як стверджує американська дослідниця політичних процесів у Російській Федерації Діна Хапаєва, сучасні російські прихильники відродження російського імперського простору та монархії в Росії “прагнуть бачити свою країну Третім Римом”, вони “вимагають повернути Росії її імперську велич, включаючи території, які потрапили під її контроль після Ялтинської конференції”.[1]

Сучасні ідеологи російського месіанства, новочасні слов’янофіли та імперські націоналісти втішають себе надіями на вивершення імперської ідеї в російську національну державу на основі російської нації, російської мови і російської культури. Всі інші нації і народності та етнічні групи, які будуть інтегровані в імперське тіло, поступово асимілюються, тобто, розчиняться в російській, слов’янській расі.

Чи варто сьогодні нагадувати, що могутня ідеологічно-пропагандивна машина тоталітарної держави СРСР використовувала в загальноімперській комунікації російську мову, вірніше радянський новояз, який призначався для ритуального обслуговування влади. Правила, прийоми, засоби і форми радянської політичної комунікації неминуче передбачали домінанту однієї мови, звісно, російської, центральної не лише за перебуванням в епіцентрі так званого інтернаціонального єднання народів і мов, але й за особливою її місією як мови єднання, мови загальної комунікації, а саме тоталітарної мови. “Як і в радянський час, імперія запускає для цього всю потугу інформаційної зброї, діючи за принципом великої брехні. Знову російська мова постає у традиціях тоталітарного новоязу, як маніпулятивний інструмент приховування правди”,[2] — справедливо стверджує Лариса Масенко.

Незважаючи на тотальний ідеологічний вплив та на цілеспрямовану русифікацію українців, комуністичному режимові, як і режиму путінському, не вдалося досягти своєї мети, хоча зросійщення міських середовищ України та її східних регіонів привело до катастрофічних наслідків. На жаль, і досі національний культурно-ідеологічний простір України належно не захищений від російської антиукраїнської пропаганди, більше того, Росія поєднує інформаційну війну із збройним наступом, із військовим вторгненням на територію України. Тому і нині є надзвичайно важливим завданням формування суспільства національної єдності, а для цього необхідно визначити стратегію досягнення суспільної консолідації.

Вкрай важлива проблема, бо вибори Президента України 2019 року засвідчили, що українське суспільство не має тієї бажаної єдності на основі спільних цінностей і ясності перспектив розвитку держави. Навпаки, переконалися, на жаль, у тому, що політичне відчуження суспільства від влади наростає, суспільство дезорієнтоване і розчароване. Більше того, члени українського соціуму не усвідомлюють вповні спільну ідентичність, а без цього не досягнути суспільної консолідації. І що особливо загрозливо, навряд чи вдасться уникнути посилення суспільної конфронтації.

Безперечно, неоголошена російсько-українська війна вплинула на зміну суспільних настроїв і, звісно, на зміну ціннісних настанов і орієнтацій багатьох українців. Правда, поступово формується українська нація як політична спільнота, суспільство повільно, але таки консолідується, проте в умовах гуманітарної експансії, а нині ще й активної гібридної війни, яку веде Росія проти України не один рік, не одне десятиліття, навіть не одне століття, досягнути суспільного консенсусу, органічного суспільного єднання важко.

Власне, в цій гібридній війні важливою складовою є війна інформаційна. Росія завдяки новітнім інформаційним-комунікаційним технологіям змогла сформувати в Україні значний проросійський сегмент українського суспільства, що дозволило їй анексувати АР Крим, здійснити агресію на Сході України. Саме там, у Криму і на Донбасі, російська мова виступала першим ідентифікатором для переважної більшості так званих російськомовних громадян України і вже цим орієнтувала їх на Росію. Справедливо узагальнює Лариса Масенко: “Нинішню окупацію Росією Криму та збройне вторгнення її на Донбас підготувала сталінська і післясталінська мовно-культурна асиміляція, яка поєднала державний терор і етнічні чистки з впровадженням ідеологічної версії російської мови, що в сучасних соціо- і психолінгвістичних дослідженнях дістала орвеллівське визначення “новояз” (“newspeak”). Головна мета мовно-культурних і демографічних практик тоталітарної імперії полягала в заміні національного самоусвідомлення народів СРСР зросійщеною загальносовєтською ідентичністю, інструментом формування якої був новояз”.[3]

Внаслідок агресії Російської Федерації на Сході України відбулася, по суті, практична реалізація ідеологічного проекту “Русский мир”, який передбачає перспективу відтворення імперського наративу. Північному сусідові вдалося здійснити політичну мобілізацію російськомовного населення України, більше того, сформувати в Криму та східних регіонах України регіональну колективну ідентичність на основі російських та радянських колективних знаків ідентифікації та завдяки використанню російської мови як фактора консолідації російськомовного населення. В цьому особливу роль зіграла трансляція російського мовно-культурного та пропагандистського продукту.

Як засвідчують праці академічних мовознавців, зокрема, праці академіка Г.П. Півторака, професора Лариси Масенко, вчених Лариси Якубової, Ярослави Верменич, Ірини Рентки, Олени Рудої та ін., Росія, на жаль, виграє цю війну на мовно-культурному полі. І виграє саме завдяки впровадженню в свідомість значної частини української молоді міфів російської імперської та радянської державності, російського світобачення й світосприйняття, російських культурних кодів та стереотипів мислення і поведінки. Що казати, протягом останніх десятиліть в Україні домінувала російська масова культура, вплив якої був надзвичайно активний. Особливо на молоде покоління українців.

Мовна експансія є одним із основних механізмів інформаційної війни Росії проти України. Це політичний механізм був задіяний ще Російською імперією, удосконалений, модернізований Радянським Союзом і в наші дні ефективно впроваджується путінською Росією. Мовний фактор є визначальним в зовнішній гуманітарній політиці Росії, він посідає чільне місце серед інших механізмів — релігійного, культурного, інформаційного, завдяки яким розширюється ареал побутування російської мови.

Так, значна електоральна підтримка “Опозиційної платформи — За життя” в окремих південних і східних областях багато в чому викликана постійним масовим й інформаційним тиском з боку Росії, орієнтацією місцевих так званих еліт на модифіковану під гуманітарний проект ідею “русского мира”, а головне, поширеним серед російськомовного населення переконанням, що цей блок є “своїм”, тобто незалежним від київської влади і опозиційним. Багато важило у виборі саме цього блоку те, що російська мова і виступала своєрідним ідентифікаційним орієнтиром в процесі для консолідації переважної частини населення в цьому регіоні.

Мовний фактор зіграв, завдяки підживленню російською мовою сепаратиських настроїв, активну, доволі успішну роль у тому, що російська інтервенція здійснилася і продовжується засобами гібридної війни. Це вдалося тому, що Росія здійснювала протягом останніх кількох десятиліть мовно-інформаційний тиск та гуманітарний вплив на українське суспільство. Північному сусідові вдалося здійснити політичну мобілізацію російськомовного населення України, більше того — сформувати в Криму та в східних регіонах України регіональну колективну ідентичність, здійснити утворення маргінальних “народних республік”. Ці терористичні організації ґрунтуються на сепаратизмі, оскільки експлуатують колективну ідентичність тієї частини населення, яке ще перебуває в полоні радянських світоглядних орієнтирів і яка потрапила під вплив міфологем “Русского мира”, зокрема, таких, як “захист російськомовних громадян”, “збереження спільної історичної пам’яті та слов’янської єдності”...

Російська мовна експансія — головний механізм реалізації великого імперського проекту “Русскій мір”, у якому російська мова посідає ключове місце. Саме на основі російської мови має сформуватися спільний інформаційно-комунікативний російськомовний простір передусім на території колишнього СРСР. Нещодавно, а саме в листопаді 2016 року, посол із особливих доручень МЗС Російської Федерації Елеонора Митрофанова заявила: “Розвиток і правове закріплення певного статусу російської мови в конституціях і практиці наших сусідів — це наше першочергове завдання”.[4] Водночас Росія, не сподіваючись на закріплення в конституціях країн ближнього зарубіжжя російської мови в статусі другої державної мови чи “мови міжнаціонального спілкування”, здійснює гуманітарну експансію, намагаючись проникати в релігійну, освітню, культурну і мовну сфери України та інших колишніх республік СРСР. Використовуються відповідні соціокультурні технології з метою гомогенізації мовного простору колишньої комуністичної імперії на основі російської мови, нав’язується, формується панросійська ідентичність, твориться спільний передусім для країн СНД культурно-символічний простір.[5] Ці та інші механізми реалізації політики імперської Росії задіюються з головною метою — відновлення геополітичного її впливу.

В останні кілька років Україна зробила кілька серйозних кроків, законодавчо обмеживши присутність Росії в національній культурно-символічній сфері. Зокрема, суттєво ослаблений інформаційно-пропагандистський вплив російського телебачення, російської книжкової продукції, засобів масової інформації Росії на Україну.

Відомо, до чого призвела ідеологічна та політична присутність РФ в Україні, системний інформаційно-комунікативний натиск сусідньої держави на світоглядні, політичні орієнтири громадян України. Безсумнівно, російська мова як універсальний засіб комунікації відігравала важливу роль у реалізації неоєвразійського проекту, спрямованого на збереження російськомовного простору за межами Росії.

Офіційна позиція, висловлена на найвищому державному рівні Елеонорою Митрофановою, свідчить про те, що провідним завданням зовнішньої гуманітарної політики Росія вважає турботу про особливий статус російської мови за кордоном: “Необхідно докладати особливих зусиль до просування російської мови за кордоном. Необхідно поставити питання на високому рівні щодо надання російській мові законодавчого статусу в країнах колишнього СРСР. Це питання має також бути в зовнішньополітичному порядку денному”.[6]

Отже, мовно-інформаційна війна, що її веде путінська Росія проти України, зумовлена прагненням північного сусіда відновити свій вплив на території колишньої Російської імперії та СРСР. Як бачимо, сьогодні ця інформаційна агресія супроводжується підживленням регіонального сепаратизму, безпосереднім військовим вторгненням, терактами, провокаціями, насильством, створенням зон локальних конфліктів, акціями, спрямованими на відчуження частин українського суспільства від української національної культури. Тому так важливо для України розробити державні механізми для формування на основі національних цінностей і пріоритетів консолідованого українського суспільства, соціокультурного впливу на творення української національної ідентичності. Вкрай важливо створити єдиний інформаційно-комунікативний простір України на основі української мови, розробити комплексну програму, спрямовану на зміцнення позицій та розширення ареалу побутування української мови. І якнайшвидше інтегруватися в єдиний європейський наднаціональний інформаційно-комунікативний простір із метою взаємодії в цій сфері з країнами Європейського Союзу[7].

Інакше годі сподіватися, що ми зможемо успішно протистояти гуманітарній експансії Росії, яка відроджує старі міфологеми, базовим елементом яких є російська імперська ідентичність, і гібридно впроваджує їх за програмою мовно-культурно-

світоглядної експансії. Цілеспрямовано і ефективно намагаються російські державні структури формувати передусім на території колишнього СРСР спільний інформаційно-комунікативний російський простір, використовуючи створений президентом РФ В. Путіним у 2007 році фонд “Русский мир”. Головна мета цього фонду — збереження і поширення російської мови в світі шляхом посиленого інформаційного впливу на свідомість російськомовних і неросійськомовних громадян незалежно від місця проживання. Більше того, Росія прагне захищати не лише своїх громадян, і не лише етнічних росіян, а все російськомовне населення передусім на території колишнього СРСР. Отже, згідно з Посланням 2005 року Президента В. Путіна Федеральним зборам РФ, “Русский мир” має об’єднати усіх, де б вони не жили, в Росії чи за її межами, російською мовою і російською культурою, бо там де є і де буде російська мова, там і російські інтереси.

То ж нічого дивного нема в тому, що нинішній правитель Російської Федерації вважає, що нема окремих націй — росіян, українців, білорусів, а є просто окремі частини єдиного — російського — народу, тому його бачення майбутнього великої “тисячолітньої держави” вкладається в таку форму: один народ, одна релігія, одна мова. Звісно, російська. Цю ж концепцію в XIX столітті намагалися впроваджувати російські панславісти, московські слов’янофіли.

Та апологетам месіанського призначення православно-імперської Росії не вдалося досягти своїх цілей ні в століттях минулих, ні в столітті двадцять першому. Бо слов’янські народи, як і народ український, прагнули національного самовизначення, утвердження себе як “нації-держави”, як самостійні й самодостойні культурні організми. І це сталося завдяки тому, що національні еліти, духовні й політичні провідники нації жертовно служили своєму народові, усвідомлювали свій національний обов’язок, були щирими синами своїх націй. Тарас Шевченко тому рішуче осуджував тих, хто відцурався від рідної мови, свого народу, його культури і пішов служити чужим богам: “Чому В.С. Карад[ич], Шафар[и] і иниє не постриглись у німці (їм би зручніше було), а остались слов’янами, щирими синами матерей своїх, і славу добру стяжали?”.[8]

———————————

[1] Хапаева Дина. Рабские мечты об имперском величии. — “Новое литературное обозрение”. № 144 (2’2017). Москва. 2017. — С. 214.

[2] Масенко Лариса. Мова радянського тоталітаризму. К., ТОВ “Вид-во “Кліо”. 2017. — С. 228.

[3] Масенко Лариса. Мова радянського тоталітаризму. К., ТОВ “Вид-во “Кліо”. 2017. — С. 227

[4] Элеонора Митрофанова: нужно законодательно закрепить статус русского языка в странах бывшего СССР// http://russkoepole.de/ru/news-18/3426-eleonora-mitrofanova-nuzhno-zakonodatelno-zakrepit-status-russkogo-yazyka-v-stranakh-byvshego-sssr.html.

[5] Пелагеша Наталя. Україна у смислових війнах постмодерну: трансформація української ідентичності в умовах глобалізації. — К., НІСД, 2008. — С. 68.

[6] Элеонора Митрофанова: нужно законодательно закрепить статус русского языка в странах бывшего СССР// http://russkoepole.de/ru/news-18/3426-eleonora-mitrofanova-nuzhno-zakonodatelno-zakrepit-status-russkogo-yazyka-v-stranakh-byvshego-sssr.html.

[7] Пелагеша Наталя. Україна у смислових війнах постмодерну: трансформація української ідентичності в умовах глобалізації.— С. 68.

[8] Шевченко Т. Повне зібрання творів. У 12 т. Т. 5. — С. 315.

Символ боротьби за незалежність

Георгій ЛУК’ЯНЧУК

У Колонній залі Київської міської ради за участі керівництва КМДА, депутатів, громадських активістів відбулися урочисті заходи з нагоди історичної події — 29-ї річниці підняття у столиці українського національного прапора. Вперше від часів УНР синьо-жовтий стяг замайорів на флагштоці перед будівлею Київради на Хрещатику 24 липня 1990 року. Через десять років після тих вікопомних подій міська рада Києва ухвалила рішення про відзначення цього дня як Дня національного прапора у столиці України.

Телеведуча Христина Стебельська пригадала, що тоді на Хрещатику зібралися сотні тисяч людей, які прагнули незалежності від російської комуністичної імперії. Кілька великих стягів пошили у Львові, Івано-Франківську, Тернополі і таємно, побоюючись арештів КДБ, привезли в Київ. Від святої Софії освячений прапор на високо піднятих руках принесли молоді українці. Пані Христина стояла тоді якраз біля самого флагштоку, тож принесений складений прапор поклали символічно на український хліб — і з нього він вже полинув під загальне радісне схвалення та спів “Ще не вмерла України...” під небо...

“Це було освячення національного прапора для всієї України”, — підкреслив Олександр Мосіюк, тодішній заступник голови Київради, який вів засідання 24 липня 1990 року.

Олександр Кулик, тодішній депутат Київради, наголосив, що для більшості українців цей піднятий у столиці України прапор символізував відродження нашої державності: “Національний прапор — не просто символ держави, це символ боротьби за її незалежність!” А екс-мер Олександр Омельченко словами незабутнього Василя Симоненка “Я проллюся капелькою крові на твоє священне знамено!” нагадав присутнім про виховання історичної пам’яті у нашої молоді. Також присутні нагадали, що Верховна Рада має перенести нинішню дату святкування Дня державного прапора з 23 на 24 липня, коли прапор підняли над столицею України, чи, в крайньому випадку, на 4 вересня, коли в 1991 році його підняли над куполом парламенту.

Іван Заєць, народний депутат України багатьох скликань, безпосередній учасник тих подій, звернув увагу присутніх на роль державної мови, як одного із надзвичайно важливих символів наряду з Державним прапором, Гімном та Гербом, особливо в контексті прийняття Закону про мову та триваючою війною з путінською Московією.

«Ґаварі па чєлавєчєскі»

Роман ЯРЕМІЙЧУК,
доктор технічних наук, професор, дійсний член Наукового Товариства ім. Шевченка

Ці слова можна часто почути в Москві та і в інших містах Росії, коли до першого-ліпшого перехожого росіянина звертаються з якимось питанням українською мовою. Їх можна зрозуміти — для більшості росіян в Росії наша мова не зрозуміла, до якоїсь міри смішна. Ні словами, ні побудовою речень українська і російська мови не подібні між собою. Інша справа, коли до нас в Україні звертаються з якимось питаннями російською мовою. Ми з дитинства знаємо російську мову, бо наш процес мовного зросійщення триває десятки, а то і сотні років. Царські укази XIX століття прямо забороняли вживання української мови. Нинішні чітко мовлені з Кремля твердження про те, що росіяни, українці, білоруси є одним народом, що ми не окремий народ, а якась діалектична різновидність росіян, твердо вкарбовані в голови більшості росіян. Українці — це малороси, українці — це смішні хохли, що незаконно пропагують свою незалежність, свою відмінність від Росії.

Впродовж майже всього свого життя, крім дитячих років малого хлопчика з Галичини, я проходив своє зросійщення. Так, в далекому1950-му році, в свої неповні 14 років, я здавав вступні іспити для навчання в Дрогобицькому нафтовому технікумі. Треба було здавати п’ять екзаменів — з математики, української і російської мови і літератури, історії і Конституції СРСР. Навчання в технікумі майже усіх дисциплін, окрім української мови і літератури, математики, історії СРСР і геодезії велося російською мовою, бо, як нам пояснювали, після закінчення навчання нам доведеться працювати на “необъятных пространствах нашей Родины”.

В 1954—1959 роках я навчався на гірничо-промисловому факультеті Львівського політехнічного інституту. Лише три дисципліни за п’ять років навчання — історія СРСР, марксистсько-ленінська філософія і, знову, геодезія викладалися нам українською мовою, решта — російською.

Ніхто не питав нас — знаємо ми російську мову чи ні, мусили її знати.

Навчальний процес у всіх технічних училищах вівся виключно російською мовою.

Процес зросійщення починався з дитячих садків чи навіть ясел. Здається, в 1980-му році до Франківська влітку приїхав канадець українського походження Петро Кравчук, людина з лівими поглядами, але якого тривожило масове зросійщення молоді в Україні. В цей час я тимчасово виконував обов’язки ректора Івано-Франківського інституту нафти і газу, і мене попросила відповідальний секретар товариства “Україна” прийняти цього гостя і показати, що в нашому інституті з мовним питанням все нормально (хоча викладання практично всіх дисциплін велося російською мовою). Я ж був західним українцем, та ще й за походженням з селян. Ми показали нашому поважному гостю наші корпуси, бібліотеку, розмова була цікавою, але Кравчук зауважив, що всі написи в інституті було виконано російською мовою. Добре, що у ці дні перебування Кравчука в Івано-Франківську не було нашого ректора Бориса Тарасова, бо він зовсім не володів українською мовою, а ще перед тим за його наказом невеликі рештки дисциплін, що викладалися українською, було переведено на викладання російською мовою.

Після нашої досить тривалої розмови наш гість сказав, що середню школу (це було перед приїздом в наш інститут) він бачив, а хотів би ще побачити будь-який дошкільний заклад. Я знав один з кращих садочків у місті, що був поряд з нашим навчальним корпусом біля вокзалу, тож зателефонував директорці, спитавши чи може вона показати нашому гостеві свій заклад. Нас зустріла ця керівничка при вході разом з дітьми віком від трьох до шести років. Діти гарно виглядали, приязно усміхалися гостеві. Кравчук попросив дітей щось заспівати — і діти заспівали пісню Пугачової “То ли еще будет”. Завідувачка розхвилювалася, почала вимахувати з-за спини гостя руками. Кравчук спитав: чи знають вони українську пісню? І діти дружно заспівали якусь дитячу пісеньку. Зайшли в приміщення і побачили, що всі написи на стінах — тільки російською мовою. Сховати русифікацію дітей від нашого гостя (навіть в націоналістичній Галичині) не вдалося.

Навчання в вузах, захист дипломних проектів і робіт, державні екзамени провадились у ВИШах лише російською мовою.

Яскравим залишком такого зросійщення був Крим. Так, навіть до анексії Криму у 2014 році у Кримському національному університеті імені Вернадського навіть на факультеті української філології більшість навчальних дисциплін викладали російською мовою.

Переважну більшість наукових журналів в Україні (і не лише в Україні) видавали російською мовою.

Тексти кандидатських і докторських дисертацій, їхній захист на Вчених Радах виконували виключно російською мовою.

В процесі русифікації використовували і художню літературу, в основному перекладену з німецької, французької, іспанської, англійської мов, бо прочитати Сервантеса, Бальзака, Гюго, Міцкевича та багатьох інших видатних письменників та поетів світу можна було, в основному, з перекладів їхніх творів на російську.

Цей процес зневаги зі сторони росіян до національних мов мав і загальнопобутовий характер. За даними перепису 1981-го року 92 % узбеків заявляли, що володіють російською мовою і лише 7 % росіян, що проживали на території Узбекської республіки, знали узбекську мову. В Україні це співвідношення складало 100 і 30 відсотків. Тобто переважна більшість росіян, що проживали в Україні, не володіли українською мовою.

Багато українців переходили на спілкування вдома зі своїми дітьми російською мовою, бо, як пояснював мій добрий колега, талановитий науковець Віктор М. з Полтави, розмовляти українською мовою в Полтаві було ознакою селянського походження. Полтава у моїй пам’яті 90-х років минулого століття була майже повністю зросійщеною. Правда, весною цього 2019 року мені довелося бути в Полтаві на науковій конференції і я почув навіть на вулицях у більшості розмов гарну полтавську говірку. Це означає, що не все ще втрачено.

Знати, користуватися нашою мовою в Україні було не престижно. А мова була і є ознакою існування народу як нації.

За останні роки йде, хоч і повільно, відновлення вживання української мови. Майже у всіх університетах і академіях західної і центральної частини України відновлено викладання українською мовою, видано для цього тисячі загальнонаукових і фахових підручників і навчальних посібників українською мовою. Попереду велика робота по українізації ВИШів в Східній та Південній частині України.

Коли слухаю по телевізору або на радіо виступи журналістів, вчених, фахівців з російськими прізвищами доброю, вишуканою українською, то вони для мене є рідними людьми. І, навпаки, ті, хто носять прізвища -енків, чи -уків, але спілкуються лише російською мовою, є для мене чужими людьми. Ще попереду довга дорога до відновлення нашої мови через виправлення суржиків типу “семьдесять” чи “а яка разница” та інших словосполучень, що роблять нашу мову в очах росіян смішною.

З великими потугами прийнято Верховною Радою мовний закон, хоча шуфричами та іншою антиукраїнською нечистю було внесено декілька тисяч правок з однією метою: зірвати прийняття цього закону. У цьому законі нема ні грама того, що принижувало би мову тих національних меншин, що проживають в Україні, для його імплементації відведено багато років. Проте є загроза зі сторони нашого президента Володимира Зеленського та його оточення, що цей закон новим складом Верховної Ради може бути переглянуто. Думаю, що всі без винятку свідомі українці не повинні допустити нової руйнації нашого народу. Свіжий виступ грузин проти нахабства путіністів повинен стати для нас прикладом до дії. Думаю, що і наш президент розуміє, до чого це може привезти. То ж мусимо готуватися до захисту нашої мови. І не допустимо будь-якого приниження мов національних меншин.

“Просвітна робота краще іде там, де “Просвіти” не беруться до політичних справ”.

Просвітянський з’їзд

Продовження. Поч. у ч. 30 за 2019 р.

Артистична комісія здобула велику популярність виставами та концертами “Просвіти”. Можна не помиляючись сказати, що завдяки “Просвіті” Київ вперше побачив ідейні п’єси Грінченка та переклади з чужої літератури, як “Нора” Ібсена, “Вогні Іванової ночі” Зудермана і т.и. Особливо визначались завше великі ювилейні спектаклі-концерти в пам’ять Т. Шевченка, чому сприяв чудовий хор “Просвіти” під керуванням Знобина, Стеценка та Кошиця.

8 квітня 1910 року “Просвіту” було скасовано. Мотиви цього скасування, записані в “журнале постановленій Кіевскаго губернскаго присутствія об обществахъ“, слідуючі.

“Изъ заслушанной присутствіем докладной записки усматривается, что целью реферированныхъ изданій “Просвіти” является дискредитированіе монархической власти и пропаганда республиканскихъ идей, восхваленіе революціонныхъ и бунтовщическихъ деяній, принципіальный фетишизмъ передъ политическими преступниками и проповедь решенія аграрнаго вопроса по рецептамъ анархистовъ-коммунистовъ; къ этим тезисамъ примыкаютъ — защита антимилитаризма и патріотическаго индефферентизма, а также поднятіе знамени узконациональной автономіи. Изданія протестуютъ противъ пріобщенія малорусскаго племени къ общерусской культуре, называютъ это племя лишеннымъ в Росіи человеческихъ правъ и мечтаютъ о славянской федеративной республике, съ Малороссией въ качестве самостоятельнаго члена федераціи.

Усматривая какъ въ задачахъ, поставленныхъ для о-ва “Просвіта” ея уставомъ, так и въ издательской деятельности о-ва на протяженіи 4 летъ его существованія угрозу общественному спокойствію и безопасности, губернское присутствіе определило: о-во под названіем Т-во “Просвіта” в Кіеве закрыть навсегда”.

Але рівно через 7 років, в тому ж таки квітні “закрытая навсегда” Київська “Просвіта” знову воскресла. Та діяльність її за ці місяці була невеликою, — як раз через те, що відновлювати старе важче, ніж будувати нове, а друге ще і те, що людей для роботи в “Просвіті” через ріжні обставини часу лишилось мало. Тепер готує до друку деякі книжки видавнича комісія, веде підготовчу роботу до відкриття в Київі бібліотеки-читальні бібліотечна комісія, та розпочато роботу по організуванню лекцій і дитячих читань по околицях Київа.

Крім того час ставить перед Київською “Просвітою” нові завдання. Можливо, їй доведеться перенести вагу своєї діяльности на те, щоб взяти найблизшу участь в Осередковій Раді всіх “Просвіт”, а також виконавчу ролю “Спілки Просвіт” в тих справах, які вимагають скупчення техничних та інтелігентних сил, як того потрібує широко поставлена видавнича справа та поширення кольпортажу книжок по Україні.

Свої нові завдання і нову програму Київська “Просвіта” намітить уже після всеукраїнського з’їзду “Просвіт”, згідно з його постановами.

Після д-ки Ішуніної взяв слово д-ій Балаш, представник “Просвіти” на Шулявці (передмістя Київа), який коротко повідомив про діяльність цього т-ва, котрому дуже бракувало коштів, і через те воно найбільш виявляло свою діяльність в улаштуванню на Шулявці вистав та вечірок. Ці вистави дали “Просвіті” деякі кошти, за поміччю котрих вона відкриває на Шулявці українську гімназію. Мійська Дума теж призначила 10 тисяч рублів, але тих грошей ще не дала, і гімназія поки-що тримається коштами “Просвіти”. Членами “Просвіти” є майже самі робітники.

***

Від Липовецької “Просвіти” подав повідомлення д-ій Гнатюк. В Липовецькому повіті є більш 10 “Просвіт”. Але діяльність їх квола. Дуже шкодять праці “Просвіт” в повіті “малороси”, котрі часом і самі записуються в це т-во, але тільки “для цензу”, — щоб часом селяне не прогнали з учительської посади або що. В останній час справа стає на кращий шлях.

***

Далі виступив М. Левицький, представник Білоцерківської “Просвіти” та “Спілки Просвіт” Васильківського повіту, в якому є 53 “Просвіти”. Організування Білоцерківської “Просвіти” почалось з гуртування середнешкільників, залізничників та вояків, наслідком чого є те, що місцева Рада військових депутатів в переважній більшости складається з свідомих українців, а шкільна молодь взялась дуже жваво до закладання по селах “Просвіт”, котрі відбули уже 3 повітових з’їзди. Просвітяне також багато працюють коло організовання в повіті “Вільного Козацтва”, котре останній час дуже шириться по селах і об’єдналось в курінь імени Палія. В самій Білій Церкві є коло 300 “вільних козаків”. З неукраїнців у “Просвіти” найкращі стосунки з поляками, з котрими вона ввійшла в блок на мійських виборах, в наслідок чого спільний українсько-польський список зібрав найбільше голосів. “Просвіта” завела в Білій Церкві чималу книгозбірню, до якої виписує 5 газет та відкрила українську школу для дітей і дорослих та недільні курси для “вільних козаків”. Домагалась “Просвіта” заведення української мови в місцевих хлоп’ячій та дівочій гімназіях, але в цій справі не пощастило, через вороже відношення до цеї справи більшости гімназіяльних учителів. Ворожа агітація в повіті проти діяльности “Просвіти” ведеться переважно духовенством і подекуди учителями. В дівчачій гімназії “Просвіта” захожується коло заведення українських ткацьких курсів, в тому їй допомагає одна свідома учителька. Упорядковано також продаж українських книжок та видано своїх дві книжечки.

В “Просвіті” села Янківки справа ішла дуже мляво, поки недавно не обрали нового голови — єврея Пріцкера, — котрий виявив дуже жваву діяльність та щиру українську свідомість.

В Таганчі “Просвіта” склалась виключно з дівчат, котрих є коло 200 душ. Дівчата ці дуже завзято працюють коло самоосвіти та завели в селі гуртову кравецьку майстерню.

***

Баньківський, представник товариства “Кобзарь” в с. Керелівці, батьківщині Т. Шевченка, привітавши з’їзд, розповів про утворення “Кобзаря” з почину галицьких українців, до котрих згодом приєднались і керелівські селяне та інтелігенція. На курсах в Звенигородці керелівська молодь мусіла вести велику боротьбу з верховодами-росіянами та учительками “попівськими доньками – кацапками”, як висловився промовець. В однім випадку, коли вороги українства стали оббріхувати М. Грушевського, що ніби то він підкуплений німцями, то мало не дійшло до бійки. Врешті, вороги побачили, що сила не на їхньому боці і принишкли.

Т-во “Кобзарь” об’їхало весь повіт, при чому давало концерти по селах і тим заробило чимало грошей. Закінчив промовець таким закликом до організовання “Вільного Козацтва”, яке повинно бути нашою національною гвардією. Збори привітали промовця гучними оплесками.

***

Кутовий повідомив про життя “Просвіти” в Сквирському повіті. В Сквирі свідомої інтелігенції майже зовсім не було, і “Просвіта” зразу ж взялась до роботи на селах. Скликаний “Просвітою” повітовий з’їзд сельських учителів розділився на два — український і російський, — так що тільки в останній час учительство повіту об’єдналось в єдину Українську Учительську Спілку. Тепер “Просвіта”, яка має коло 200 членів, працює разом з Селянською Спілкою і досить успішно організовує селянство.

Деякі місцеві вороги українства допустились навіть провокаційних засобів боротьби: вони, прикинувшись українцями, позаписувались в “Просвіту”, пройшли в Раду т-ва (один був навіть головою) і там всяко гальмували роботу. Проте в останній час “Просвіта” провадить досить вдалу діяльність і навіть з’українізувала місцеве земство. Між иншим, ворогами “Просвіти” є і сквирські євреї, котрі намовляли навіть повітового комісара, щоб він заборонив в Сквирі українську маніфестацію, котру улаштувала “Просвіта”.

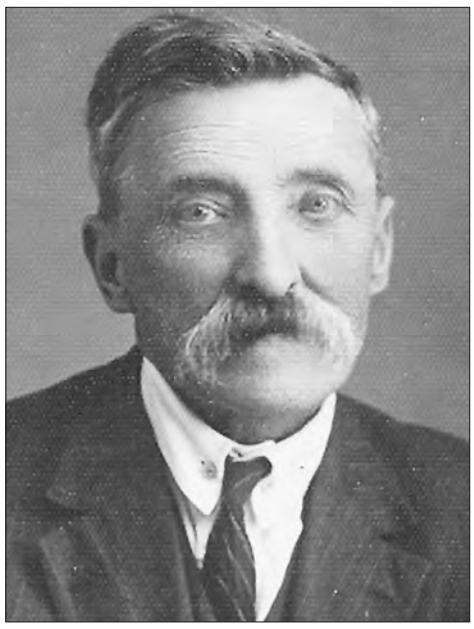

Модест Левицький, м. Біла Церква

Цим було закінчено повідомлення з Київщини і ухвалено решту відкласти на другий день. Засідання скінчилось в 11 год. вечора.

Слідуюче засідання, на котрому мають розпочатись доклади по програмі з’їзду, призначено на 10 год. ранку 21 вересня.

Ранішнє засідання 21 вересня

Розпочалось засідання з 10 1/2 год. ранку. Весь час ішли повідомлення з місць по губерніям, як і на вчорашньому вечірньому засіданні. Першими почались повідомлення з Полтавщини.

Д-ій Коваленко від Полтавської “Просвіти” повідомив, що в повіті є 45 “Просвіт”-читалень. Найбільше горнеться до “Просвіт” селянська жіноча молодь, — дівчата і молодиці. Просвітна робота краще іде там, де “Просвіти” не беруться до політичних справ, як вибори тощо, бо з цього виходять тільки сварки. Суд відмовляється реєструвати статути товариств, писані по-українськи, і через те промовець радив з’їздові винести постанову про потребу українізації суду та затвердження генерального секретаріату судових справ.

***

Представник Полтавських “Просвіт” Чайківський, священик-галичанин, зпочатку коротко згадав про діяльність “Просвіти” в Галичині, котра існує уже 48 років і має більше 400 тисяч членів. Заходами Галицької “Просвіти” закладено такі великі просвітні та економичні організації, як “Наукове Т-во ім. Шевченка”, “Сельський Господар”, “Народна Торговля”, “Сокіл” та инші, а також кілька українських гімназій.

На Полтавщині селянство само відрухово взялось до організування і, будучи мало свідомим, звертається за Допомогою до мійської інтелігенції. В Полтаві тепер є окремий інструктор, котрий направляв діяльність сельських “Просвіт”. Видано також книжки для просвітянського діловодства. По повітах Полтавщини відбулась за літо ціла низка просвітянських з’їздів і закладено в деяких повітах “Спілки Просвіт”. Кілька повітових земств видають “Просвітам” грошові підмоги. Помагають часом і кооперативи. Буває з боку деяких організацій і вороже відношення до “Просвіт”, як наприклад, Кобеляцька Рада робітницьких та вояцьких депутатів, один з привідців якої, російський соціаліст, казав селянам: “Зачемъ вамъ, хохламъ, ходить въ школу, — кто же тогда будетъ кормить коровъ да овецъ?” Духовенство на Полтавщині ставиться побільшости цілком байдуже до просвітної праці. До “Просвіт” на Полтавщині приймають і неукраїнців, а в одній з “Просвіт” навіть за голову обрано єврея.

***

Від Золотоношської повітової “Спілки Просвіт” виступив д-ій Злобинців. В “Спілці” об’єднано тільки 13 “Просвіт”, хоча в повіті їх є коло пятидесяти. Деякі з сельських “Просвіт” виявляють свою діяльність тільки самими виставами, а инші тільки читаннями. Дуже бракує інтелігентних провідців, яких на весь повіт є кільканадцять чоловік, котрі ніяк не встигають всюди поспіти. Осередкова “Просвіта” в самій Золотоноші видала за літо кілька книжок, з котрих розійшлось уже 40 тисяч примірників.

***

Д-ій Йова з Миргородського повіту зазначив, що в повіті “Просвіти” стали з початку закладатись по селах, а потім уже і в місті. Багато допомогла справі середнєшкільна молодь, а духовенство всіма силами боролось з ними. Найбільше коло просвітної та організаційної справи працює свідома селянська молодь. Учителі помагають мало — більшість їх зовсім байдуже ставиться до “Просвіт”.

З Чорноморії

Представниця “Просвіти” в Геленджику д-ка Крижановська зазначила, що просвітна справа на Чорноморщині іде не дуже жваво, бо українська людність занята переважно своїми господарськими справами.

З Таврії

Д-ій Буленко від Бердянської “Просвіти” розповів про досить жваву її працю на всіх ділянках просвітної справи. Заходами цеї “Просвіти” було літом упорядковано в Бердянську українські вчительські курси і тепер по селах відкривається коло 100 українських шкіл. В Бердянському повіті є до 20 “Просвіт”. Було не дуже давно скликано в Симферополі губерніяльний з’їзд “Просвіт”, але він не вдався. З неукраїнців найкращі стосунки у Бердянської “Просвіти” з німцями-колоністами.

З Поділля

Представник “Просвіти” в Камянці-Подільському д-ій Злотчанський, привітавши з’їзд, згадав, що ця “Просвіта” двічі умирала і двічі оживала. Тепер Т-во найбільше працює коло українізації на Поділлі шкіл. Після Камянецької найбільше працює Вінницька “Просвіта”, а инші повітові т-ва працюють досить мляво. Дуже гальмує справу Камянецькій “Просвіті” прифронтове її становище, — багато вояцького люду провадить ворожу “Просвіті” агітацію і всяко намагається їй шкодити. Кепські стосунки також і з ксьондзами, котрі намагаються зпольщувати українців-католиків.

З Херсонщини

Д-ій Залавський, представник Олександрійської “Просвіти” скаржився на брак свідомих інтелігентних людей. В повіті уже є 24 “Просвіти” і взагалі селянство само береться до організаційної роботи. Деякі сельські “Просвіти” стоять дуже добре, наприклад в с. Широкому одних газет до т-ва виписується 17 примірників. “Просвіта” зробила вплив, між иншим, і на повітове земство, так що воно постановило приєднатись до Центральної Ради. В самому Херсоні справи стоять теж добре і є надія, що нове губерніяльне земство зробить постанову про приєднання Херсонщини до автономної України.

***

Від Миколаївської “Просвіти” говорив д-ій Коваль, котрий згадав про великий підупад т-ва після смерти його фундатора, відомого адмірала Аркаса, — дійшло до того, що в “Просвіті”, поруч з портретом Т. Шевченка висів і портрет Миколи II. Діяльність т-ва і за нового часу була занадто млява, не зважаючи на те, що воно має навіть чималі кошти. Тільки самими останніми днями справа почала іти трохи жвавіше.

З Харківщини

Представником Харківської губерніяльної “Спілки Просвіт”, в яку входить 105 товариств, виступив д-ій Волосенко. Спілка виявила чималу видавничу діяльність (видає “Рідне Слово” та деякі книжки).

Сельські учителі нераз баламутили селян і нищили закладені уже по селах “Просвіти”. В самому Харькові “Просвіта” заклалась тільки два місяці тому назад, але праця її невпинно шириться. Т-во зайняло тепер будинок бувшого дворянського зібрання і завело там між иншим, українську гімназію з бурсою.

***

Д-ій Немець повідомив про життя “Просвіт” в Богодухівському та Ахтирському повітах. Найбільше уваги промовець звернув на ворожу до всього українського діяльність багатьох місцевих учителів — росіян та “малоросів”, — котрі не цураються в цій боротьбі самих огидних засобів. На українських діячів ці учителі допускаються ріжних наклепів та доносів. Не далеко від цих учителів втікло і духовенство, більшість котрого — москвофіли. Доходить до того, що українцям-організаторам погрожують убивством.

***

Представник Сумської “Просвіти” д-ій Покровський зазначив, що через брак відповідного числа свідомих людей та через загальні на Харківщині перешкоди з боку ворожих елементів т-во не виявило тої діяльности, яку могло б розвинути при инших обставинах. В місті Сумах закладаються деякі українські організації та шириться свідомість по-між середньошкільною молоддю.

Виступав ще від “Просвіт” Вовчанського повіту д-ій Доброславський, який зробив коротеньке повідомлення.

З Донщини

Представник “Просвіти” в Слободі Чистяковій розповідав головним чином про ті перешкоди українському рухові, які там чинять росіяне. Инші неукраїнці, а з-осібна татари, котрих там жиє чимало, навіть допомагали дечим українцям. Ворожнеча доходила до того, що російські “соціалісти” збирались динамітом висадити в повітря будинок, де “Просвіта” улаштовує вистави та читання.

З Чернигівщини

Від Чернигівської “Просвіти” виступав д-ій Каринський, котрий, згадавши про нечувані релігійно-національні утиски на українську людність Холмщини та про діяльність Сідлецької “Просвіти”, яку скоро було скасовано і членом якої промовець теж був, зробив коротенький огляд життя та діяльности Чернигівської “Просвіти”.

***

З Ніжинської “Просвіти” давав повідомлення д-ій Івануха. Він доводив, що “Просвіта” не повинна уникати і політичної справи. Ніжинська “Просвіта” весь цей час вела запеклу боротьбу з ворогами українства і тільки в останні дні взяла над ними верх та приступила до ширшої культурно-просвітної праці. Є кілька “Просвіт” і по селах повіту, котрі дуже потрібують інтелігентних керовників та книжок.

Далі виступив представник одної сельської “Просвіти” з північної частини Ніжинського повіту д-ій Богданів, котрий зазначив досить широку діяльність своєї “Просвіти” та згадав, що у них по селах говорять дуже попсованою мовою, так що ледве розуміють “Нову Раду”.

З Кубані

Д-ій Бродовський з Катеринодару зазначив, що на Кубані “Просвіти” виявляли діяльність переважно в виставах, крім “Просвіти” Катеринодарської, котра провадить також видавничу діяльність. Промовець підкреслив дуже вороже відношення до українства та Кубані більшости учителів-росіян та частини адміністрації, котра навіть скасувала одну “Просвіту”.

***

Д-ій Мельник з Армавіру розказував про єднання в Армавірі ріжних народів, котрих там є чимало, як от грузини, вірмени, греки, татари, українці, росіяне, поляки та инші. Між армавірськими просвітянами мало єдности, а через те і праця іде мляво. Збіраються придбати власний будинок для вистав. Утворено гурток молоді. Дуже потрібні інтелігентні працьовники.

З Колоній

Від Кишинівської “Просвіти” подав відомости д-ій Шевченко. Т-во провадить діяльність переважно поміж українцями-вояками. Українська тубільна людність на Бесарабії дуже занедбана і темна. Стосунки з молдованами досить гарні і приязні. Молдоване захожуються коло утворення своєї національної “Головної Ради” і треба, на думку промовця, заздалегідь подбати про забезпечення національних прав української людности на Бесарабії.

Виступало ще кілька промовців з привітаннями та повідомленнями котрі скінчились після 3 год. дня.

Привітання

На цьому засіданні заслухано було кілька привітань особистих і перед них по почті та телеграфу.

О. Шульгин, генеральний секретар національних справ, привітавши з’їзд, зазначив в своїй промові, що в задачі генерального секретаріату національних справ входять не тільки зносини з иншими народами Росії, а також і справа забезпечення національних прав тих українців, котрі лишились тепер за новим “кордоном”, яким роз’єднало російське правительство Україну, та тих, що проживають по-за межами України і бранців та виселенців-галичан.

Цікало вітав з’їзд від імени Катеринославського т-ва професійної освіти “Україна”.

По почті та телеграфу надіслано слідуючі привітання: з Чернигова — від І. Шрага; з Новоросійська — від Чорноморської “Просвіти”; з Барнаула — від Алтайської української громади; з Харкова — від залізничої “Просвіти” і инші.

Засідання це затягнулось до початку четвертої години дня, коли було оповіщено перерву до вечірнього засідання, початок якого призначено на 6 год. вечора.

Вечірнє засідання 21 вересня.

Доклади

На цьому засіданні, котре відчинилось на початку 7-ї години вечора, розпочались доклади по діловій програмі з’їзду.

З першим докладом на тему: “Організування Всеукраїнської Спілки Просвіт”, виступив д. Пелех. На думку докладчика, об’єднання всіх “Просвіт” на Україні повинно бути утворено на автономно-федералістичних засадах, а не на централістичних, як це є в Галичині. Це об’єднання може бути або спілкою окремих товариств, або спілкою дрібніших об’єднань “Просвіт”, що докладчик вважає за краще. Він радив не накидати таким дрібнішим об’єднанням “Просвіт” якогось одного плану, а дати їм волю об’єднуватись в таких формах, які для них самих будуть

Григорій Коваленко, м. Полтава

зручніші, — чи то волостні, чи повітові чи ще які. Поруч з загальною автономно-федеративною спілкою, окремі “Просвіти” можуть поширювати свою діяльність також і на засаді централістичній, виділяючи з себе окремі відділи (філії) по тих місцевостях, де сама людність не спромоглась ще цього зробити.

Тут же д. Пелех подав досить докладно розроблений проект статуту спілки об’єднань “Просвіт”, або як він назвав “Союзу Спілок Просвіт”. Виконавчим органом Спілки по статуту має бути Головна Рада (або як звав докладчик — Центральне Бюро), котра обирається загальними зборами Спілки. Опріч Головної Ради повинно бути обрано ще і Контрольну Комісію, для догляду за правильністю діловодства Спілки.

***

По скінченні докладу розпочалось його обговорення.

Коваленко (з Полтавщини) радив вжити заходів, щоб Головна Рада Спілки Просвіт була офіціальною організацією позашкільної освіти при генеральному секретаріаті освітних справ.

Щукин (з Катеринославщини) висловив гадку, що на державні кошти “Просвітам” нічого сподіватися і радив заходитися коло видання місцевих освітних часописів.

На думку Антоневича Спілка повинна бути об’єднанням не звязків товариств, а окремих товариств “Просвіт”, та що не треба обмежувати “Просвіти” єдиним статутом, а дати їм можливість творити свої статути відповідно до місцевих обставин.

О. Попович казав, що не варто дуже деталізувати справи зараз та що негайно треба заходитись коло організування повітових об’єднань “Просвіт”.

Наостанку висловився д. Зацаринний, який закликав поставити справу організування “Просвіт” на всю широчінь і вести її до того, щоб Спілка Просвітних організацій була не приватною, а державною організацією.

В наслідок дебатів ухвалено було обрати комісію, яка б розглянула проект статуту, внесений докладчиком. При виборах цеї комісії трапилось інтересне з’явище і гарний приклад, якого ще здається ні на одному з українських з’їздів досі не було, — члени комісії самі виставляли свої кандидатури.

***

Після цього прочитано було ще три доклади: В. Нечаївська — “Жіноча освіта в діяльності “Просвіти”; д. Л. Старицька-Черняхівська — “Морально-культурне значіння театральних вистав” та д. О. Приходько — “Організування народних хорів по Україні”.

Доклади ці скінчились пізно і обговорення їх не було. Обрано тільки було комісії, котрі повинні розглянути порушені докладчиками питання і зробити з них належні висліди.

Слідуюче засідання призначено на вечір 22 вересня, а зрання мають працювати комісії по виробленню статуту Всеукраїнської Просвітянської Спілки та инші.

Засідання 22 вересня

В цей день ранішнього засідання з’їзду не було, бо зрання працювали комісії, а ввечері засідання розпочалось в 6 1/2 годин. Знов почались дальші доклади по програмі з’їзду.

В. Королів прочитав доклад про видавничу діяльність “Просвіт”. Зазначивши, що попит на українські книжки тепер незвичайно великий, а книжок в продажу дуже мало, докладчик спинився на сучасному стані видавничої справи. Чимало “Просвіт” взялось тепер до видавання книжок, але в цій видавничій діяльности “Просвіт” нема жадної планомірності і згоди. Раз те, що видаються вперед такі книжки, котрі не дуже підходять для широких верств людности, а друге — деякі книжки (наприклад, “Пісні волі”) виходять одночасно в виданнях кількох “Просвіт”, отже треба завести певний план та згоду в видавничій діяльности “Просвіт”, а також треба напевне дізнатись, яких саме книжок сам народ домагається. Для цього докладчик радив перевести відповідну анкету, проект якої він розробив і подав до уваги з’їзду. Для більшої планомірности видавництва треба, на думку докладчика, утворити по губерніяльних містах редакційно-видавничі просвітянські комісії, котрі і будуть упорядковувать видавничу діяльність “Просвіт” і без порозуміння з котрими ні одна “Просвіта” не повинна видавати жодної книжки. Щоби поставити видавничу справу якнайкраще і забезпечити її і коштами і всим потрібним для видавання приступних для народу книжок, треба утворити “видавничий просвітянський кооператив”, який мав не тільки постачати гроші на видання, а також дбати про друкарні, папір, рекламу, кольпортаж і таке инше. Просвітянські видання повинні бути безпартійними і з зовнішнього боку повинні мати однаковий певний вигляд, певну форму. При такій широкій кооперативній

Олександр Лотоцький

постановці видавничої справи видання напевне і коштуватимуть дешевше, що придасться ще більше до їх розповсюдження. Наостанку докладчик порадив обрати три комісії: 1) для вироблення статуту видавничого просвітянського кооператива, 2) розробки анкетного листа і 3) для намічення тем найближчих просвітянських видань.

Д-ій Волошин прочитав доклад про бібліотечну справу. Вияснивши значення бібліотек для просвітної справи, докладчик спинився на тому, що треба упорядковувати та вести бібліотеки.

***

Один з представників Полтавщини зробив доклад про народні історичні свята. Докладчик доводив, що ці свята треба упорядковувати по можливости по самих місцях історичних подій і щоб це святкування було інсценовкою певної історичної події. Упорядити таке святкування могли б кілька сусідніх “Просвіт” гуртом. Крім того докладчик радив утворити в Київі осібне товариство, котре б такі свята-вистави кіно-фотографувало та виробляло з тих фотографій фільми, з поміччю яких можна було б потім показувати ці вистави в кінемофотографичних театрах. Це саме товариство могло б завести кадр потрібних інструкторів для таких свят-вистав, та постачати відповідні історичні костюми.

***

О. Попович зробив доклад про взаємовідносини між “Просвітою” і “Селянською Спілкою”. Він доводив, що праця “Просвіти”, яко чисто-культурницької організації, повинна провадитись на цілком безпартійному ґрунті, бо коли вона буде провадити свою роботу згідно з програмою якоїсь політичної партії, то це не дасть можливости взяти участи в праці “Просвіти” тим людям, які не поділяють даних партійних поглядів. Само життя уже показало, що коли “Просвіта” береться до якоїсь політичної роботи, то це приводить її до загального підупаду. “Селянська Спілка”, яко професійно-політична організація, провадить свою політичну роботу переважно по певній програмі, але основує її на культурному розвитку людности. Отже в цій спільній ділянці культурно-освітної роботи діяльність “Просвіти” та “Селянської Спілки” може іти разом. Коли в якімсь селі є одна з цих організацій, то вона повинна подбати, щоб було утворено і другу, бо тільки тоді буде в належнім розмірі провадитись і культурно-освітна і політична робота на селі.

Після недовгого обговорення цього докладу зборами ухвалено було в цій справі слідуючі постанови:

1) Тому, що “Просвіта” має на меті культурно-освітні завдання і, яко організація безпартійна, об’єднує громадянство біля культурно-освітної праці, а Селянська Спілка, яко організація професійно-політична, гуртує під певними політично-соціяльними гаслами все трудове селянство і має завданням провадити політичну роботу на селі, — Перший Всеукраїнський З’їзд “Просвіт” вважає потрібним і користним існування обох організацій в кожному селі.

2) Для того, щоб не розпорошувати культурних сил, котрих на селах тепер не багато, і щоб краще використати ці сили для культурної роботи, З’їзд “Просвіт” вважає конче потрібним:

а) щоб погодити культурно-освітну роботу “Селянської Спілки” і “Просвіти”, — закладати по селах спільні “народні доми”, читальні, книгозбірні і т.и.;

б) політичну роботу громадянства згуртувати поза “Просвітами” — в “Селянських Спілках” та инших партійних організаціях;

в) де ще нема політичної організації, там політичну роботу може брати на себе “Просвіта”.

***

Вкінці засідання д. Коваленко прочитав доклад про упорядкування лекцій, концертів, після якого засідання було скінчене.

Зрання в суботу 23 вересня працювали комісії з’їзду і початок пленарного засідання призначено було на 5 год. вечора.

Далі буде.

Матеріал для друку
в “Слові Просвіти” підготував
Євген БУКЕТ

“Сковорода — це той діамант, який має стільки граней, що його нелегко оглянути одразу”.

Володимир ПЕТРАНЮК: «Будь-яка наша вистава — віддзеркалення української традиції»

Під завісу свого 32-го театрального сезону Театр української традиції “Дзеркало” презентував нову виставу — “Зніму чувиху з хатою”. В основу постановки лягла п’єса Михайла Зощенка “Весілля”. Про нову роботу “Дзеркала” наша розмова з режисером-постановником, художнім керівником театру, заслуженим діячем мистецтв України Володимиром Петранюком.

— Це вже Ваша друга сценічна версія за твором Зощенка. А коли з’явилася перша?

— Це було десять років тому. Вистава йшла з іншою назвою. Ми досить довго підбрилася до цієї теми. Хотілося зробити постановку, суголосну сьогоднішньому дню.

Я люблю творчість Михайла Зощенка з юності. Він був, скажімо так, “приколистом”. Його критика завжди була з потужним перцем і дисидентська. За що він і поплатився. Постанова ЦК ВКП(б) “О журналах “Звезда” и “Ленинград” “обламала крила” Зощенку і Анні Ахматовій. І якщо Ахматова ще якось отямилася від цього удару, то Зощенко ніколи. Він так і помер у творчому небутті.

І коли в радянську “відлигу” вийшов двотомник Зощенка, то ми, молоді люди, захопилися його несподіваним поглядом на ті поважні, серйозні речі, які вважалися у той час мало не святими. А в Зощенка не було цієї святості у світогляді. Від цього він був такий гострий і для мене дуже близький.

Десять років тому я вирішив його поставити, знайшов для себе рішення. Перелицював його на нашу українську реальність, на наш час. Інакше назвав героїв. Кожен з них має нову, відмінну від Зощенкової, біографію. Приміром, Москаль — молодший офіцер, який служив на зоні і видавав там мітли і швабри. Він привіз з собою легких звичаїв дружину. Головний герой — Остап Забімбаний, а його друг Мажор — мотор ідеї про весілля. Обидва вони студенти, яких, швидше за все, відправили в академічну відпустку за погані оцінки. У них серйозні фінансові проблеми і вони йдуть на авантюру з одруженням через те, що їм просто немає де жити. Їх витурили з гуртожитку, і вони там нелегально ночують. Батько “хати” — колишній голова домкому, такий собі “швондер”, мати — домашній цербер. Дочка, вона ж наречена, у нас працівниця буфету у Верховній Раді, звідти тягає консерви лосося, кав’яру і мідій.

У нашій виставі немає конкретного означення часу. Але, швидше за все, події відбуваються сьогодні, або трапилися зовсім нещодавно. Тут зображено сучасного обивателя, “ватника”, що “стомився” від війни, якої він насправді не бачив і не чув. Десять років тому, коли ми вперше ставили виставу, цієї теми ще не було. Не було війни. Тоді ми зробили виставу з умовними категоріями та уявними предметами у стилі авангардного театру. Сподівалися, що глядач готовий до цього. Але чи він був неготовий а я його переоцінив, чи актори мені не до кінця повірили, вистава не мала того успіху, на який я сподівався. Добра комедія, але “У Києві на Подолі” краще. А тут не було феєрверка. Цей “цвях” залишився в моєму его. Минали роки. Вистава вже давно не йшла. І актори опинилися хто де. Василь Шандро, наприклад, який грав Мажора, нині працює на радіо, Ігор Криворучко, який втілився в Москаля, шукає себе на партійному фронті, дівчата народили дітей... З першого складу залишилися лише Ліана Книгницька-Марковська (Ганжела), яка тоді лише починала у нас працювати, та актор і головний режисер театру Дмитро Сторчоус (Остап Забімбаний).

Залишилися добра ідея. І нині ми до неї повернулися. А повернулися тому, що це яскравий карнавал, який нагадує отой маскарад, в якому ми зараз живемо. Чорнуватий. У комедії Зощенка “Весілля” взагалі немає позитивних персонажів. Все це обивателі з непробивною бронею. Це люди, які байдужі до таких категорій як любов, совість, патріотизм. Обиватель формується поза межами цих, важливих для свідомих українців моральних вимог. Його релігія-споживацтво. І мені від цього робиться страшно. Отож роблю чорну комедію Зощенка “Весілля”, де люди живуть у сьогоднішньому дні, у постійній колотнечі і якихось марних цінностях, це креатури, які ненавидять одне одного і не стидаються цієї нелюбові. Песимізм? Але ми з вами живемо в такому суспільстві! Оберніться навколо! Нині більше половини з нас — це зощенківські маски.

Скільки б людина не зібрала грошей, вона не зможе ні забрати їх у могилу, ні купити за ці гроші Любов. А люди продовжують жити у світі меркантильних, споживацьких ідей. І мене це дратує, я ненавиджу цих своїх земляків, я не бачу в них українців. Це малороси, хохли.. Звичайно, кожному персонажу можна знайти виправдання, що їх такими зробила реальність. Але це не може бути остаточним виправданням. Бо майбутнє нашої країни, нашого народу не може залежати від сьогоднішніх, хвилинних проблем, через які людина зраджує моральним цінностям — Богу й Україні.

З цими почуттями я ставив цю веселу і смутну виставу, яку глядачі сприймають зі сміхом і радістю. І я сподіваюсь, що люди, повернувшись з вистави, раптом замисляться, чи не належать і вони до гостей цієї “родини”, кодла, що знищує мою країну.

— Чому театр української традиції вирішив звернутися до творчості російського письменника?

— Я глибоко переконаний, що цей російський письменник насправді українського походження. Починаючи з українського прізвища. Тому він такий, як і ми, українці, впертий. Так само як і Гоголь, який хоч і збочив на російську мову, але біль, який його переймав, не дав йому так славно закінчити, як це вдалося Жуковському, Тютчеву, Гончарову. Це той неспокій, який ми бачимо в Анни Ахматової (Горенко). Це люди, які не згодні вибачати явища, що калічать їхню націю, їхній народ. Саме цим прихованим українством Зощенко і близький мені, націоналісту. Хотів сказати нашому суспільству, що це ще один наш українець на вигнанні. Адже нашого цвіту — по всьому світу.

— Що скажете про виконавський склад?

— Наш головний режисер і актор Дмитро Сторчоус грає Остапа Забімбаного. Він вже вдруге увійшов у цю виставу. Зараз ми ще більше наблизилися до нашого глядача. Думаю, цього разу глядач нас зрозумів на всі сто відсотків. Дмитро грає весело, самовіддано, критично по відношенню до свого персонажа. Він дуже гнучкий, рухливий, динамічний. Мені здається, що акторові вдалася ця роль.

Його партнерка — Ліана Книгницька-Марковська. Її маска смішна, наївна і водночас зла. Щоб ця потворність була переконливою, її треба показати красиво, мистецьки. Саме такою Ліана зробила свою Ганджелу. Її героїня хоче вийти заміж, а насправді вже має трьох дітей. І весь казус полягає в тому, що герой плутає її з матір’ю і питає де дочка. А та відповідає, що дочка в селі, однак говорить про іншу дочку. Комедія масок, комедія положень у нашому випадку близька до комедії дель Арте.

Не можу обійти увагою мою партнерку Ельзару Бекірову, що грає маманю Цицючку. Це одна з перших її ролей у нашому театрі. Ця нова актриса — кримська татарка, переселенка. Вона яскрава, різка, емоційна. Тут ми бачимо її національні якості. Я граю батька — Цицюка. Мені дуже цікаво бути в дуеті з Ельзарою.

Роль Мажора виконує Іван Коваленко. Цей молодий актор грає у нашому театрі четвертий сезон. Тут виступає як провокатор всієї цієї історії. З нашою допомогою (мене і головного режисера) він знайшов засоби, які дозволили йому наблизитися до свого образу максимально.

Також у нас чудова пара — Москалі. Віктор Вернер (Москаль) — актор, який нещодавно прийшов до нас. Він виховувався в українському рекламному телепродукті. Це йому і допомагає, і заважає. Фактично, ми його виховуємо у нашому театрі. Москаль — людина, яка зраджує свою батьківщину, а його дружина зраджує йому. Якщо жених під час вистави шукає свою наречену, то Москаль — свою Москалиху.

Москалиху грає Анна Коваленко. Вона взялася за характерну роль, і це було відвагою з її боку. До цього вона створила образ романтичної Мотрі Кочубіївни у виставі про Мазепу. А тепер вона виліпила яскраву постать гротескової шукачки пригод.

Назву “Зніму чувиху з хатою” взяв тому, що більшість моїх земляків і живе цією метою. На превеликий жаль. Я розчарований в українцях, що потоптали ідеали Революції Гідності.

Костюми і сценографію створила художник Валентина Кузьмічова, учениця великого Федора Нірода. Валя змоделювала такий собі “парад ідіотів”, арлекінаду, яка відповідає не лише змісту вистави, а ще й божевільній стилістиці цього дійства, так само як і музика Васі Клаба (Василя Гонтарського). Танці поставила наш незмінний балетмейстер і хореограф Людмила Глушко — єдина людина, яку я можу уявити для постановки цих віртуозних і несамовитих хореографічних малюнків.

Глядачі, які прийшли до театру, це ніби гості, які завітали на божевільне весілля. Такий собі “інтерактивчик”. Вони співають, танцюють та навіть випивають весільне “гірко”! Не даремно у фіналі актори виходять із дзеркалами, аби глядачі у люстерках побачили, що дійові особи всієї нашої божевільні, це насправді вони. Без такого прийому вистава була б неможлива. А оскільки глядачі — це гості весілля, під час вистави пригощаємо їх вином.

Моє задоволення виставою залежить від того, чи задоволений глядач. Я бачу, що він задоволений на сто відсотків.

— Чим ще запам’ятався 32-й сезон Театру української традиції “Дзеркало”?

— Досягнення театру вимірюються виставами, що йдуть на сцені. Ми зіграли велику кількість вистав про Тараса Шевченка: “Сон кобзаря” та “Полусмак останнього кохання”. У центрі Києва, на одній зі сцен Київського національного академічного Молодого театру щомісяця йде вистава “Мазепа. Love story”. Мазепу граю я. Кочубея — Дмитро Сторчоус. Він же постановник цього епосу про легендарного Гетьмана. Кочубеїху грає Ліана Книгницька-Марковська. Не можна не згадати про роль Ворожки — містичної постаті, що зв’язує Минуле та Сьогодення — її грає актриса Ольга Оноприюк. А осмислити події минущими в контексті з сьогоденням дає можливість боєць атошник, що подорожує мазепинськими стежками. В цю роль втілився актор Іван Коваленко. Героїню — Мотрю Кочубей, самовіддано і яскраво грає Анна Коваленко. Ця вистава продовжує бути візитівкою нашого театру, найвищою пробою мистецької, духовної і моральної проби нашого колективу. Вважаю, що ця вистава — один з кращих здобутків театру за всю його історію. Це послання до сьогоднішнього суспільства про відповідальність за долю Вітчизни кожного українця. Бо насправді Історія України — це не театр і не КВН. За все треба платити життям.

Про майбутнє. На прем’єру вистави “Зніму чувиху з хатою” я запросив письменницю Анну Багряну. Це моя давня і абсолютна однодумниця. Нині вона мешкає в Болгарії. Анна написала казку, яка має назву “Шовкова зоря, або Едельвейська принцеса гір”. Це красива гуцульська казка. Думаю, що будемо її ставити. Вона мені цікава, тому що це той мелос, який дозволяє не просто робити казку для дітей, а ще й реалізувати свої духовні потреби як патріота, націоналіста, людини, яка свято вірить у майбутнє нашої держави.

Працюю над п’єсою про Григорія Сковороду. Сковорода — це той діамант, який має стільки граней, що його нелегко оглянути одразу. Я читаю, думаю в якому форматі його розкривати. Не хочу зробити виставу на один сезон, прагну, аби вона була такою ж знаковою, як вистави про Мазепу, Бандеру та Шевченка.

До речі, вистава “Полусмак останнього кохання” у нашому репертуарі існує стільки, скільки триває війна з Росією. Цю роботу присвячено моєму братові Віталію Петранюку, з яким ми разом задумали і створили театр “Дзеркало”. Він пішов від нас п’ять років тому. Далися взнаки наші виступи в Чорнобилі. Радіація. І цю романтичну повість ми граємо як реквієм в його пам’ять. Аби дивитися цю історію любові Кобзаря та Ликери Полусмак, повинна бути тиша в душі. І чиста совість. Я завжди з глибоким сердечним почуттям очікую, коли ми будемо її грати. І з актрисою Ліаною Книгницькою-Марковською ми стаємо у ці дні ближчими, розуміємо одне одного з півслова.

Спілкувався
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото надано театром

Катерина Щерба — зв’язкова Головного Командира УПА Романа Шухевича

До славного 90-ліття

Мирослава ОЛІЙНИК (БУЧКІВСЬКА),
член НСЖУ

Село Виспа на Івано-Франківщині — рідне село Катерини Щерби (дівоче прізвище Бережанська). Зараз вона з дочкою Галиною Щербою проживає у Львові. Із пані Галиною, доцентом Львівського національного університету імені Івана Франка, дослідницею лемківського краю, нас познайомила українська газета у Польщі “Наше слово”. Кілька років тому я написала рецензію на її книжку “Розквіт і трагедія Лемківщини”, а потім випадково зустрілися на міжнародній конференції у Національному університеті “Львівська політехніка”. А потім — зустріч із батьками Іваном та Катериною Щербами у затишній їхній оселі (на жаль, Іван Щерба п’ять років тому відійшов за “схід сонця”)...

Галина Щерба неспроста написала книжку про історію боротьби за українську Лемківщину. Адже батько походить із села Свіржова-Руська саме на Лемківщині, яка тепер належить Польщі. Непростою долею лемків, вигнаних із рідного краю, перейнялася ця родина.

Вже після проголошення незалежності свою “таємницю” могла відкрити й мати — Катерина Щерба. Її дитинство й формування свідомості проходило на яскравому прикладі батька Василя Бережанського — він співпрацював з ОУН з 1932 року, а в 1934 році з його ініціативи в рідному селі Виспа було створено Актив організації українських націоналістів. А рідна домівка стала повітовою станицею ОУН та УПА, а також підпільною друкарнею. В хаті висіли образи, портрет Шевченка, їх прикрашали вишиті рушники. Також було багато книжок та газет. То ж чи могла молода дівчина стояти осторонь цих патріотичних діянь?

Сьогодні, на схилі славних літ, Катерина Щерба зі сльозами на очах розповідає свою історію. Згадує, як у шість років пішла до школи, бо дуже хотіла вчитися. Закінчила чотири класи сільської школи, навчання продовжувала у Рогатині на Івано-Франківщині, згодом вступила в Рогатинську вчительську семінарію. Саме тут, ставши свідомою українкою й отримавши псевдо “Олеся”, ступила на шлях патріотичної боротьби ОУН.

Так розпочалася нова сторінка життя. У 1943—45роках Катерина Щерба була зв’язковою командира УПА Романа Шухевича під псевдонімом “Тур”. Відповідальність була високою — дотримуватися всіх правил конспірації, чесно виконати завдання. В ці жорстокі роки вдома в стайні була викопана глибока яма, присипана зверху гноєм. Там переховувалися поранені бійці. “Прийшли “шпиги”, стукали по підлозі, прислухалися, повторюючи: “Там что-то есть...” На щастя, поступила команда — швидко всім зібратися і від’їжджати... Через якийсь час знову прийшли (ті самі) конвої, і знову стукали, “нюхали”, повторюючи “там что-то было”. Та “схованка” в той час була порожньою...”, — розповіла нам Катерина.

Вона продовжила: “Оскільки наша хата була повітовою станицею, то тут друкувалися важливі документи та листівки. Пригадую, як я бігла ховати друкарську машинку в ліжко, накриваючи її периною, бо була підозра на “непроханих гостей”.

В нашій хаті була повітова станиця ОУН та УПА, де часто проводив таємні наради Головний Командир УПА Роман

Шухевич “Тур”. Збиралися 6—10 осіб керівників УПА. Зібрання проводили вночі, цілком таємно, навіть господарі не були присутні на цих нарадах. А кругом хати в засідках стояла варта, але їх також ніхто не бачив.

Цікаво, що звичайна сільська хата мала два входи: один — через ганок, сіни та у дві кімнати. А з кухні (пекарні) був другий вихід через пивницю, потім в город, де росла висока кукурудза, та сад (таємний, про який ніхто не знав).

Коли в двері від ганку стукали непрохані гості, то хлопці, вояки УПА, які знаходилися на той час в хаті, встигали втекти через пивницю в город, а потім в сад та за село. Таким чином моїй родині вдалося врятувати багатьох повстанців.

Скільки разів здавалося, що смерть висить наді мною на шнурку, та Бог відвертав її, рятуючи молодих хлопців та дівчат. А скільки їх, покалічених та закатованих, побратими закопували просто у ямах в лісі чи в полі, бо вороги розкопували могили і знущалися з останків. Страшні то були часи...

Був випадок, коли я повинна була віднести у призначене місце якийсь важливий документ — естафету. Сховала в косах, бо мала довге волосся. Доходячи до гори Баглаїв горб, я почула стрілянину і сховалася під кущем. Страх має “великі очі”, мені здалося, що кулі падають прямо на той кущ. А ще колючки терну залазили в тіло. На голові була біла хустина, то я її зняла, щоб не “кидатися” в очі. Цей час здавався вічністю, але треба було йти далі. Щоб не бути поміченою, я скотилася в рів і йшла далі... Таких завдань було немало.

А бій в Нових Стрілищах (на Львівщині) 17 грудня 1944 року не забудеться ніколи... Повстанці “сіроманці” напали на тюрму, звільнивши всіх політв’язнів. Було вбито суддю, прокурора і тих, хто катував і вбивав наших людей. Та “совіти” не забарилися — прибули кати НКВС з Львівщини та Івано-Франківщини. Почалися арешти — знову катування, вивіз на Сибір цілими родинами. Ці спогади холодом огортають душу...”

У мирний час Катерина Щерба працювала вчителем української мови й літератури у середній школі міста Львова. Після проголошення незалежності України вступила у Братство ветеранів ОУН—УПА. Вона має що розповісти учням, студентам — наша історія непроста, тому підростаюче покоління повинне знати цю історію. “За вагомий внесок у національно-визвольну боротьбу, багаторічну громадську та просвітницьку діяльність та з нагоди 90-річчя від дня народження” Львівська обласна державна адміністрація нагородила Почесною грамотою учасника бойових дій УПА, зв’язкову командира УПА Тараса Чупринки (Романа Шухевича) Катерину Василівну Щербу.

Хліб — людська святиня

Михайлина БОДНАР,
завідувачка культурно-масовою роботою Івано-Франківської обласної “Просвіти”

Вперше у НД “Просвіта” відбувся захід, приурочений найголовнішому в житті — хлібу. Ще не так давно наші предки важко працювали в цей жнивний час, вручну жали, косили, молотили, а ввечері ще й сходились до просвітянської хати-читальні й співали, читали газети, грали вистави, декламували вірші, обмінювались інформацією. По Петрі на ланах вже стояли полукіпки...

Нині теж поля налились стиглим колосом. Сприяла цьому погода, тож буде цього року в нас достатньо хліба, щоб себе прогодувати, та ще й з іншими поділитись. В полі гудуть комбайни, з бункера сиплеться спіле зерно, яке звозять вантажівки, сушать, очищають. Про цю важку працю хліборобів складено чимало пісень, віршів, прислів’їв. Справді, коли є хліб на столі, то найкраще свято на цілій землі.

Ведуча й організаторка свята Михайлина Боднар на вишитому рушнику з короваєм, спеченим із нового борошна, зустріла гостей, бо ж наш народ промовляє крізь віки: ми до світу з хлібом і душею. І всі присутні в залі заспівали пісню “Зеленеє жито, зелене, хорошії гості у мене”. Свій випечений коровай і розповідь про нього підготувала й учасниця Євдокія Шумега. Вона розповіла, щоб гарно він спікся і був пишним, потрібне борошно з семи млинів, масло від семи корів і непочата вода з семи криниць. Тоді буде життя гарним.

У молитві “Отче наш” є сім прохань, які людина адресує Богові. Одним із них є “Хліб наш насущний дай нам сьогодні...” У Біблії це не лише універсальний продукт харчування, а ще й дивовижний небесний дарунок. І хліб їли побожно, перехрестившись до образів, батько розрізав хліб і роздавав його родині. Про це розповів о. Роман Паньків.

Рано залишилась сиротою Богдана Ботюк. Але пам’ятає, з якою пошаною ставились у сім’ї до хліба. Про це вона розповіла й заспівала пісню.

Нещодавно видав свою нову збірку пісень поет-пісняр просвітянин Нестор Мартинець — “До рідного дому стежина”. В ній теж є два тематичні вірші “Слухай шум колосків” та “Довкола нас пожовклі стебла”, які було прочитано на вечорі відпочинку. “Коло млина, коло броду, там дівчина брала воду. Я на неї задивився, мало в воді не втопився...” — співав своїм насиченим тембром Ярослав Медвейчук. А ще такі милозвучні “Очі волошкові” й “Прилетіла ластівка”. Його вітали бурхливими оплесками, як і солістку Центрального Народного дому та НД “Просвіта” Лесю Мельник. “Ой піду я до млина, а у млині новина: там є, мамцю, мельник, там є, мамцю, добрий, там є, мамцю, хороший — меле гречку без грошей”.

І скільки не минає років і тисячоліть, а хліб залишається святим і величним завжди. Його значення й оспівування під час весільного обряду показали членкині Союзу українок під керівництвом Раїси Романюк.

А додавала веселощів Поліна Дідух. Звучали й танцювальні мелодії. А насамкінець всім присутнім у залі роздавали шматочки короваю з медом, яким пригощала Галина Мельничук і розповідала, як у їхній родині цінувався хліб, як випікали його. До речі, після опитування вона, одна з небагатьох присутніх у залі жінок, і нині пече запашний гарний хліб і калачі. Тож вклонімося цій святині, щоб одвічно був хліб у кожній родині.

У «Просвіті» відремонтували танцювальний зал

У ковельських закладах культури тривають ремонтні роботи, — про це повідомляється на сайті Ковельської міської ради. Зокрема, завершують ремонтувати другий корпус школи мистецтв, що на вулиці Відродження.

Нині будівельники працюють у Народному домі “Просвіта”. У залі, де займаються спортивні секції та хореографічні колективи, запланували облаштування роздягалень для дітей та декоративне оздоблення стін, проводять повну заміну підлоги.

Впродовж останніх років Нароний дім “Просвіта” кардинально змінився: капітально відремонтували фойє, глядацький зал, сцену. Цьогоріч оновили коридор, де розташовано кабінети адміністрації та займаються колективи.

Нещодавно завершили роботи у танцювальному залі — встановили нову вентиляцію, пофарбували стіни і оновили підлогу. Приміщення повністю готове до репетицій у новому сезоні.

Заступник міського голови Ігор Прокопів зазначає, що всі роботи були заплановані, кошти на їхнє проведення передбачено у бюджеті.

“Загалом в останні роки нашим закладам культури приділяється дуже багато уваги. Виконано великий об’єм ремонтів у кожному приміщенні. Це і Народний дім “Просвіта”, культурно-просвітницький центр, художня школа і школа мистецтв. Але щоб і надалі підтримувати їх у належному стані, заздалегідь визначається першочерговість необхідних оновлень і формуються запити уже на новий, 2020-й, бюджетний рік”, — сказав Ігор Ярославович.

Вл. інф.

“В суспільстві відбувається прихований конфлікт знеособленого й особистісного начал суспільного буття”.

Концептуальні засади ідеології персоналізму

19 липня у приміщенні Івано-Франківської обласної організації Всеукраїнського Товариства “Просвіта” відбулася презентація монографії кандидата філософських наук Володимира Сабадухи “Метафізика особистісного і суспільного буття” за участі науковців Прикарпаття і Луганщини. В ході обговорення монографії зазначено вагомий вклад автора у розробку новітньої ідеології — ідеології персоналізму як підґрунтя для підготовки і законодавчого затвердження Національної державницької ідеології, що має орієнтуватися на власні моральні, духовні сили української нації і залежатиме від її підтримки більшістю громадян України.

Проблеми, перед якими сьогодні опинилася українська людина, неможливо вирішити в межах традиційних ідеологій, які вичерпали свій конструктивний потенціал — потрібна нова ідеологія. Відсутність ідеології в переважної більшості політичних партій в Україні свідчить про те, що в них немає загального проєкту розбудови суспільства, а тому вони діють ситуативно й кон’юнктурно, часто маніпулюючи свідомістю народних мас. Переважно єдиною їхньою метою є влада, як засіб реалізації вигоди тих чи інших кланів. Відсутність національної ідеології також свідчить, що в Україні ще не сформувалася національна еліта. Без відродження моральності в суспільстві і моралі в середовищі політичної еліти Україна не відбудеться як успішна держава. Економічні й соціальні проблеми не можуть бути розв’язані виключно економічними, політичними й правовими реформами, бо у деморалізованому суспільстві провести успішні реформи неможливо.

На 28-му році незалежності духовна та ідеологічна ситуація в Україні надзвичайно ускладнилася. Серед політиків і пересічних громадян запанував хаос. Українська держава потребує нових ідеологічних основ буття. Українська нація та її еліта мають усвідомити, що формування національної ідеології не означає утворення нової монопольної ідеології. Відсутність національної ідеології дорого коштує українцям. Україна під “керівництвом” посередньої людини, яка керується особистою вигодою, опинилася в стані парадигмальної кризи — абсолютної помилки. Панування посередньої людини в умовах незалежної української держави вочевидь демонструє неспроможність посередньої людини до цілісного осмислення економічних, політичних, правових, культурних і духовних проблем. Орієнтація на власну вигоду, лінійне мислення, нездатність в інтересах нації побачити власний інтерес доводить, що посередня людина, з якої складається чинна еліта, неспроможна вивести Україну з системної кризи. Класичні ідеології, як матеріалістично орієнтовані, спираються на ірраціональну складову людської психіки, що створює підґрунтя для маніпулювання народними масами.

На наш погляд, нова ідеологія має сформулювати науково-популярною мовою першопочатки суспільного життя. Українська нація має осмислити й вимовити себе в засадничо новому слові, у цілком новій мережі смислів. Поставимо за мету відшукати це нове слово, яке б увібрало в себе смисл буття української людини й нації, тобто поєднало в собі конкретне та загальне. Пошук нового слова вимагає звернення до аналізу духовного стану сучасної людини. Маємо набратися мужності й все назвати своїми іменами. Частина українців знеособлена й нагадує “одновимірну людину” Г. Маркузе, яка забула наказ І. Франка, що “жолудкові ідеї” не повинні мати пріоритету перед питаннями національного буття. Проте, ідея гідності була смислом трьох українських революцій періоду незалежності. Зміст цих смислів полягає в тому, що Майдани поступово робили українську людину суб’єктом історичної діяльності — особистістю, яка відчула себе творцем національного життя. Майдан — це межа, розрив з посередністю, творення із себе особистості. Сутність Революції Гідності полягає в тому, що пересічна людина вийшла за межі повсякдення й стала на позицію, для якої держава й нація є рідною хатою. Майдан — це народження особистісного начала. Отже, в суспільстві відбувається прихований конфлікт знеособленого й особистісного начал суспільного буття. Революція Гідності була **протестом особистостей**, але перетворення України в націю особистостей потребує нової ідеології.

Українцям як ніколи потрібні провідники-особистості, котрі здатні повести за собою у справі українотворення народний загал і нести повну відповідальність за її уреальнення. Українська національна ідеологія як культурний і духовний феномен для своєї реалізації потребує розуміння та підтримки представників національної еліти, осіб, що спонукаються інтересами суспільства, які б стали втіленням ідеї особистості, а тому вона отримала назву ідеологія персоналізму.

Сьогодні в людській спільноті — й українській зокрема, — панує ідентичність споживача, нав’язана людиною посереднього рівня розвитку. Така ідентичність не відповідає потребам самореалізації людини. Ідеологія персоналізму породжує нову — особистісну — ідентичність, що лише ледь-ледь намітилася в життєдіяльності людської спільноти. Ідеологія персоналізму має розвиватися на засадах української ідентичності, витоки якої сягають часів трипільської культури. Українська культура надає для цього багатий матеріал. Ідеологія персоналізму створює філософські умови для реалізації ідей Г. Сковороди щодо спорідненої праці, шлях до практичної реалізації потреби людини бути в житті особистістю, що відповідає глибинам людської психіки в духовному вдосконаленні. Дотепер ідеології були інструментом розбудови матеріальних умов життєдіяльності людини та механізмом маніпулювання свідомістю народних мас. На противагу традиційним ідеологіям, ідеологія персоналізму — це ідеологія розвитку духовного потенціалу людини, яка, з одного боку, увібрала в себе загальнолюдські цінності, а з іншого — втілює пріоритет духовного над матеріальним.

З соціально-політичної позиції ідеологія персоналізму — це філософія міри у відносинах між різними суб’єктами соціально-політичної діяльності за умов пріоритету духовного над матеріальним. Ідеологія персоналізму — це підґрунтя розбудови нового типу органічного суспільства — особистісного суспільства, що здатне узгоджувати суперечності між різними суб’єктами діяльності. Ідеологія персоналізму здатна накреслити нові виміри людського буття, зокрема змінити характер відносин людини з владою, запропонувати дискурсивно-комунікативні практики. Відсутність у суспільстві дискурсивно-комунікативних практик сприяло перетворенню політики на шоу, що веде до моральної деградації нації. Ідеологія персоналізму водночас наближає політику до людини і ставить політику й політиків під контроль громадянського суспільства. Національна ідеологія — це феномен, який не можна відмінити, оскільки вона є духовною основою буття нації.

Ідеологія персоналізму як національна — це сукупність філософських, політичних і моральних принципів, скерованих, з одного боку, на формування в громадянина особистісної позиції, яка конкретизується в його здатності бути спонукуваним інтересом суспільства як власним, бути активним суб’єктом політичного, громадського й культурного життя, а з іншого — на утворення особистісної атмосфери в суспільстві. Спеціально підкреслимо, що ідеологія персоналізму повною мірою відповідає потребам народних мас. Сьогодні посередня людина маніпулює свідомістю громадян, залишаючи їх пасивним економічним і політичним суб’єктом, не створює умов для свідомої економічної, політичної й громадської діяльності.

Отже, конститутивним елементом ідеології персоналізму є особистість, яка прагне вдосконалення українського суспільства. Ідеологія персоналізму має всі підстави для позитивного її сприйняття як науковцями, так і громадянами. По-перше, вона не заперечує ідеї гуманізму. По-друге, повертає до життя ідеал людини,

Володимир Сабадуха

яка прагне вдосконалення як для себе, так і суспільства. По-третє, відкриває шлях тим, хто здатний діяти в інтересах держави й суспільства, і, навпаки, закриває тим, хто використовує людину як засіб маніпулювання, а державу як механізм збагачення. По-четверте, відповідає українській філософській і соціально-політичній традиції, що орієнтувалася на формування досконалої людини. Уважаємо, що сформулювати державну ідеологію — це відсторонити від влади людину, яка за її психологічним, інтелектуальним і духовним потенціалом не здатна діяти в інтересах нації. Як доводить світовий і європейський досвід, подолання хаосу в суспільстві завжди починається з духовного й морального очищення. Ідеологія персоналізму створює для цього філософські й соціально-політичні передумови.

Ідеологія персоналізму не закреслює позитиви попередніх ідеологій, а синтезує найкращі надбання лібералізму (демократичні цінності, прагнення до свободи, виховання в людини потреби бути суб’єктом економічної діяльності); консерватизму (пріоритетна орієнтація на традиційні цінності, укоріненість людини в життєдіяльність нації, об’єднання членів партії навколо принципів політики); націоналізму (нація є цілісним суб’єктом діяльності, зміцнення нації і розбудова держави, пошанування людини її самовідданої праці і самопожертви на благо нації і держави). Отож, ідеологія персоналізму інтегрує надбання попередніх ідеологій на основі пріоритету духовного над матеріальним та ідеї особистості.

Уважаємо, що ідеологія персоналізму здатна поєднати суперечливі тенденції людського буття: по-перше, прагнення людини до вдосконалення й водночас потребу стабільності; по-друге, бажання свободи діяльності й необхідність її обмеження; по-третє, віру в людський розум і водночас усвідомлення того, що окрема особа не здатна осягнути складність людського буття у всій повноті, а тому варто дотримуватися традицій та спиратися на дискурсивно-комунікативні практики; по-четверте, орієнтацію на духовний розвиток і водночас необхідність обмеження матеріальних потреб. Отже, ідеологія персоналізму синтезує суперечливі тенденції людського й суспільного буття і створює підґрунтя для розвитку людини й суспільства.

Розбудувати українську державу та громадянське суспільство без національної ідеології неможливо. Проблема формування національної ідеології є першочерговим завданням української нації та її еліти. Ідеологія персоналізму є відбиттям витоків суспільного буття. Вона перекладає складні для розуміння філософські ідеї соціально-політичною мовою, сприяє тому, щоб людина ставала свідомим суб’єктом діяльності.

Ідеологія персоналізму сприятиме відродженню моральності та формуванню особистісних цінностей у суспільстві: пріоритету духовного над матеріальним, суспільного інтересу над індивідуальною та корпоративною вигодою, моралі над політиканством, пріоритету освіченості над невіглаством і хамством. Ідеологія персоналізму зорієнтована на те, щоб людина усвідомила свою органічну єдність зі своєю державою, ставала суб’єктом економічної, соціально-політичної, культурної й духовної діяльності. Ідеологія персоналізму орієнтує людину на свідому участь у національному дискурсі, процесі прийняття рішень та контролі за діями влади. Практика доводить, що життєдіяльність суспільства без національної ідеології — це панування ірраціоналізму, популізму й перетворення політики на шоу.

Ідеологія персоналізму відкриває дорогу тим, хто здатний керуватися інтересами української нації, і навпаки, ставить обмеження для того, хто дбаючи про власну вигоду прикривається інтересами суспільства; легітимізує закон найменування: “Хто є хто за своїм духовним потенціалом і результатами діяльності”; розставляє все на свої місця і приховане робить очевидним.

Ідеологія персоналізму створює передумови розбудови нового типу суспільства — особистісного суспільства, що здатне не лише узгоджувати суперечності між різними суб’єктами діяльності, а й створити умови для особистісної самореалізації людини. Отож, із соціально-політичного погляду, ідеологія персоналізму — це пріоритет тих, хто здатен не на словах, а на ділі бути спонукуваним інтересами суспільства та держави. Ідеологія персоналізму суттєво піднімає вимоги до публічних діячів, чи інших діячів, що виконують значущі публічні функції, які мають бути захисниками суспільного інтересу, отже втіленням особистості. Недопустимо їх призначення без публічного обговорення. Уважаємо, що ідеологія персоналізму сприятиме розвиткові публічності. Ідеологія персоналізму дозволить структурувати політичне життя, подолати політичний хаос, відмежуватися від популістських партій, забезпечити пріоритет моралі над політиканством — сформулювати нові “правила гри”. Вихід із кризи ніколи не здійснювався на основі пріоритету матеріального. Призначення ідеології персоналізму — сформувати критичну масу особистостей. Українська національна ідеологія має стати підґрунтям національної безпеки.

Виходячи з того, що ідея особистості має позакласовий характер, ідеологія персоналізму теж має позакласовий характер, а тому, закономірно, може бути покладена в основу національної ідеології. Місія ідеології персоналізму — легітимізувати ідею особистості, як людини, здатної діяти в інтересах суспільства, консолідувати здорові сили українського суспільства, сформувати свідоме ставлення людини до себе, держави й нації, мобілізуватиме націю на боротьбу за своє самоствердження в сім’ї європейських народів. У міжнародному аспекті ідеологія персоналізму орієнтована на осмислення нацією свого місця в європейській спільноті. За цих умов Україна стане центром духовного відродження в епоху знеособленого буття.

Степан ВОЛКОВЕЦЬКИЙ,
голова Івано-Франківської ОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка,
Володимир САБАДУХА,
член Правління Луганської ОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка,
Ярема ПЕТРІВ,
член Правління Івано-Франківської ОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

Остання зі славетного роду

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Музей гетьманства нещодавно представив для всіх, хто цікавиться українською історією, масштабний проєкт — виставку “Гетьманівна Олена”, до сторіччя від дня народження Олени Отт-Скоропадської. За допомогою унікальних світлин та спогадів розкривається життєвий шлях молодшої доньки гетьмана Павла Скоропадського.

За свідченням самої Олени Павлівни, вона — остання з роду Скоропадських. Представниця відомої козацько-гетьманської родини з дитинства відчувала, що українська політика є пріоритетною в житті родини.

Народилася Олена 5 липня 1919 року в Німеччині. Її виховання значною мірою відрізнялося від виховання старших дітей родини. І це вплинуло на формування характеру – вона була досить самостійною та цілеспрямованою особою.

“...Я була єдиною дитиною поміж багатьох дорослих у нашому домі й мусила пристосовуватись до них, а не навпаки. — згадувала О. Отт-Скоропадська. — *Я не могла пригадати випадку, щоб хтось із родини колись зі мною бавився, або, коли до нас запрошували дітей, щоб хтось із дорослих брав участь у наших іграх. Звичайно, я могла у будь-який момент підійти з усім, що мене хвилювало, до матері, тоді вона повністю віддавала мені всю увагу, пояснювала різні речі, втішала мене, коли це було необхідно, але й вона ніколи зі мною не бавилась. Усі дорослі, кожен для себе, займалися своїми справами, а я була маленьким додатком, переважно полишеним на себе, і мусила сама собою займатися, хоча, здається, це мені не зашкодило. Я дуже рано стала самостійною і витворила своє власне, відповідне до мого віку, середовище...*

У різному оточенні я мала різні імена і з готовністю відгукувалася на всі. Мені було байдуже, як саме мене кликали, імена були для мене лише формальністю, а я завжди залишалась собою”.

1938 року молода гетьманівна закінчила школу.

“В лютому 1938 року я склала іспити на атестат зрілості, завдяки щасливому випадкові навіть на “добре”, що мене особливо потішило з огляду на батьків. Обидві мої старші сестри склали свої матуральні іспити “з відзнакою”, від мене цього ніхто не міг вимагати, “добре” цілком вистачало. Всі раділи. Батько хотів би, щоб тепер я почала студіювати історію, предмет, який його самого завжди найбільше цікавив. Але я ж бачила у нас вдома постійні грошові нестатки й хотіла якомога швидше стати на власні ноги. Відповідною для цього була професія секретарки. Моя професійна освіта тривала рік”.

Олена працювала в Данцізькому бюро подорожей і транспорту “Унтер-ден-Лінден”, потім у Гмелінському науковому інституті. В 24 роки, переступаючи через загальноприйняті правила, вирішила жити окремо від батьків і перебралася з Ванзеє до Берліна. При цьому вільні дні проводила з батьками. Вона стала впевненішою в собі, вільнішою

в своїх почуттях — намагалася насолоджуватися життям, розуміючи, що війна стає ближчою. Відкрита і життєрадісна, вона мала широке товариське коло — любила людей і спілкування з ними. Зазнавши болю та розчарування в першому коханні, Олена зробила висновки, які в майбутньому допомагали їй в тяжкі моменти. Влітку 1944 року Олена Скоропадська одружилася з Гердом Гіндером, що був швейцарським німцем.

“Коли українці дізналися про моє майбутнє весілля, вони були обурені. Як же могла молода гетьманівна в цей час виходити за німця, а до того ж людину без жодного титулу? Вони прислали до мого батька делегацію протесту. Істеричний Богдан Шемет, племінник давнього батькового секретаря, який тоді жив у нашому домі, погрожував застрелити Герда, коли той приїде. А мені він зробив пропозицію одруження. Я тоді абсолютно не мала почуття до бідного, явно психічно хворого чоловіка і просто його висміяла. Його випровадили з нашого дому. Мій батько заспокоював українців, як тільки міг (на жаль, їм не можна було сказати, що Герд був також швейцарським громадянином), він заявив, що кожна з його дочок може одружитися з чоловіком, якого сама вибере (раніше, правда, це звучало інакше) і що він дуже задоволений моїм обранцем. Було навіть якесь офіційне оголошення, згідно з яким дочки гетьмана при одруженні, незалежно з ким, для себе і своїх спадкоємців зберігають свої спадкові права. Мені це було, по суті, байдуже, але я теж вважала, що ні в якому разі не можна поступатися диктатові знизу”.

Цей шлюб тривав недовго, адже під час перебування на Східному фронті Г. Гіндер отримав важке запалення серцевого м’яза і помер 10 квітня 1945 року. Цього ж місяця загинув і гетьман Павло Скоропадський, про що донька дізналася аж у серпні.

“Хай тебе Бог береже, моя маленька. Вітай від мене свого Герда і дивись за мамою”. Це були останні слова, які я почула від свого батька. Як дуже я його любила і яким близьким він залишився мені й донині, після своєї смерті!”

Невдовзі Олена Павлівна переїхала до Швейцарії.

“У лютому 1946 року почалося моє швейцарське життя. Після деяких блукань я нарешті опинилася біля мого коханого чоловіка Людвіга Отта (ми звемо його Люксом). У листопаді 1947 року ми познайомилися з ним на парфюмерній фабриці “Esrolko A. G.”, де обоє працювали. Ми з Люксом одружилися 20 березня 1948 року. Тим разом я не мала жодних сумнівів у тому, чи роблю правильно”.

Шлюб Олени Скоропадської та Людвіга Отта був поєднанням близьких по духу людей, які пронесли крізь життя взаємоповагу, розуміння і щире кохання.

“Протягом нашого нинішнього подружжя життя ставилося до нас дуже прихильно. Наші любі близнючки прийшли на світ у січні 1954 року. Ми вже були не зовсім молодими батьками, і нам немало довелося на них почекати. Вони, властиво, ніколи не завдавали нам турбот, зате приносили багато радості.

Коли вони народилися, я відразу сказала: вони будуть тільки громадянами Швейцарії. Я все життя відчувала себе чужою в тому суспільстві, де прожила велику частину свого життя, іншою, не такою як всі...”

З 1969 року родина мешкала в передмісті Цюріха в м. Кюснахті. Людвіг працював комерційним директором цюріхської газети Tages-Anzeigers. Після смерті 1975 року гетьманівни Єлизавети, керівництво гетьманським рухом перейшло до Олени Отт-Скоропадської. Гетьманівна зосередила свою діяльність на упорядкуванні архіву родини та виданні батьківських спогадів.

“Люкс вийшов на пенсію — ми поступово звикали до зручного, спокійного, гармонійного життя швейцарських пенсіонерів з небагатьма турботами й багатьма маленькими, а часом і великими радостями. Спокійно і вже трохи безпечно дивилися назустріч старості...

Властиво, старіти є цілком добре. Вже не потрібно нудьгувати, треба тільки спробувати глибоко поринути у спогади. Тоді пережиті події знову спливають на поверхню. Один відтінок життя оживає слідом за другим. Це так, наче знову розкриваєш стару книжку з дуже яскравими малюнками, до якої вже давно не заглядав”.

Однак життя внесло корективи у розмірене життя пенсіонерів.

“І тут раптом все змінилося: Україна стала незалежною державою. Велика надія моєї родини, якій вона віддала всі свої сили і яка визначила все її життя, нарешті здійснилася. І саме мені, котра ніколи ані Україною, ані політикою української еміграції не переймалася, єдиній з моєї родини довелося пережити це щастя...

Яке чудове місто наш Київ. Ще тепер, після того, як большевики у тридцятих роках знищили 38 старих Церков, — Софійська площа, скільки часу пройшло, як мій батько тут стояв при молебні після проголошення Гетьманства, скільки він потім перестраждав від того часу. А тепер я тут стою, — його остання донька...

...В мені відкривався шлюз, і потік спогадів виносив на поверхню моєї свідомості картини, почуття, події мого життя, вони раптом виринали, і я хотіла всі їх затримати. Люди, які зробили на мене враження в дитинстві чи в юності, ставали для мене знову цілком живими; мої батьки, брати і сестри завдяки спогадам ставали мені такими близькими, якими, можливо, не були ніколи раніш в моєму житті”.

Олена Павлівна, піклуючись про долю родинних документів, передала їх до України. Нині матеріали та документи родини Скоропадських зберігаються в Музеї гетьманства, Національному історичному архіві України, Чернігівському історичному музеї ім. В. Тарнавського, Національному військово-історичному музеї України.

Унікальна скарбниця надбань української фольклористичної думки

Мирослава ВОВК,
завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих ім. Івана Зязюна НАПН

Рецензія на книгу “Українська фольклористична енциклопедія”: у 2-х т. — Т. А-Л / Упорядник, наук. ред. М. К. Дмитренко (К., 2018)

У сучасному фольклористичному дискурсі відбулася знаменна подія — вийшло друком знакове видання: перший том “Української фольклористичної енциклопедії” (2019), ініціатором укладання якого став Микола Костянтинович Дмитренко, доктор філологічних наук, професор, багаторічний завідувач відділу фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України. Його подвижницька праця була спрямована на залучення науковців, освітян з усіх регіонів України (110 осіб), які представили результати власних дослідницьких пошуків на сторінках енциклопедичної праці.

У першій в Україні фольклористичній енциклопедії, яку готував колектив науковців Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України упродовж 2010—2019 рр., розкрито феномен традиційної культури українців в ретроспективі; прослідковано зв’язки фольклору з мовою, міфом, ритуалом, магією, релігією, історією, етнографією, літературою, народним і професійним мистецтвом; простежено зародження та розвиток української фольклористики як науки; подано відомості про дослідників, збирачів, носіїв-виконавців фольклору (кобзарів, лірників, казкарів, оповідачів), викладачів університетів, громадських діячів тощо. Це майже тисяча статей, які ілюстровано світлинами-портретами, архівними колективними фото, титульними аркушами раритетних видань, обкладинок монографій, збірок, журналів, газет, автографів з архівів тощо.

Варто відзначити, що крізь призму персонології фольклористики розкривається унікальність фольклористичної теорії і практики в інтердисциплінарному контексті з позиції бібліографії фольклору, джерелознавства, текстології, етномузикознавства, лінгвофольклористики. Сучасна фольклористика надзвичайно збагатилася цим фактологічним лексикографічним виданням, що розкриває ретроспективність поступу української фольклористичної думки, узагальнює багатовіковий досвід архівування і документування фольклорної спадщини, репрезентує національні надбання збиральницької, дослідницької, теоретичної, викладацької фольклористичної діяльності особистостей, представляє вагомі здобутки регіональної фольклористики.

Глибоко переконані, що “Українська фольклористична енциклопедія” є знаковим кроком до шляху інноваційного розвитку сучасної української фольклористики, яка має утверджуватися на національно самобутніх фундаментальних засадах і водночас орієнтуватися на інтердисциплінарні вектори осмислення фольклорної традиції, спадщини українських

фольклористів на основі їх внеску у теорію і практику функціонального, антропологічного, комунікативного підходів до вивчення фольклору в європейському науково-освітньому просторі. Реалізації такої глобальної мети має слугувати й вихід другого тому енциклопедії, якого чекає освітянська, наукова, журналістська громада.

“Шкода тільки, що важкі умови еміграційного життя не дали змоги присвятитися О. Шульгинові історичному дослідові повністю”.

Олена ЛЕОНТОВИЧ,
письменниця, член НСПУ

Він був великим українцем

130 років відділяє нас від народження Олександра Шульгина, першого міністра закордонних справ УНР, фундатора української дипломатичної служби, вченого-історика, громадського діяча, який закладав перші підвалини нашої державності.

30 липня 1889 року в селі Сохвино Хорольського повіту на Полтавщині він сповістив про свій прихід до цього світу і став першачком у батьків, Якова Миколайовича Шульгина, відомого історика, що належав до київської інтелігенції, і Любові Миколаївни, яка була народною вчителькою від Бога і походила з козацько-старшинського роду Устимовичів, спорідненого або посвояченого з відомими українськими родинами Милорадовичів, Самойловичів, Скоропадських, Кочубеїв, Скаржинських, Ґалаґанів, Безбородьків, Капністів, Остроградських, Родзянок, Розумовських, Савицьких, Самойловичів, Сулимів, Ґамалій, Леонтовичів, Лагод, Забіл, а пращурами були гетьмани Павло Полуботок і Данило Апостол.

Дитинство і юність Олександра Шульгина проминули у Сохвиному, серед полтавських просторів та Єлісаветграді (тепер — Кропивницьке) і Києві. Навчався в Першій київській гімназії і пропагував у зросійщеному середовищі українську ідею, а в 1906 році у поданих до дирекції резолюціях домагався “введення спеціального предмета навчання — мови тієї країни, в якій ми народилися і живемо”. Це був перший виступ юного Шульгина в обороні української справи, як тоді говорили, і стало хрещенням на громадсько-політичного діяча. За такі вимоги Олександра ледве не було покарано “вовчим білетом”, тобто забороною вищої освіти в Росії. Та, як кажуть, доля змилувалася над талановитим юнаком, і він закінчив гімназію хоча і не з золотою медаллю, на що заслуговував, та срібною. 1915 року Олександр Шульгин закінчив навчання на історико-філологічному факультеті Петербурзького університету, не цураючись справ студентської громади. Залишившись для підготовки до професури, став заступником голови і душею Київського земляцтва та ініціював створення Союзу українських земляцтв усієї Росії. Тоді ж вступив до демократично-радикальної партії, яка у 1917 р. стала партією соціалістів-федералістів.

Одразу після Лютневої революції він вже вів перемовини з Керенським відносно митрополита Андрея Шептицького, депортованого до Росії після зайняття Львова російськими військами. Його обрали головою української делегації до Совєту солдатських і робочих депутатів (тоді він ще не був більшовицьким) для відстоювання українських інтересів. Вже там О. Шульгин поставив питання про автономію України.

23 березня 1917 року Олександр повертається до України. Саме відтоді, у 27 років, і почалась його державницька діяльність, бо 25 березня вже брав активну участь у з’їзді ТУПу, став членом Центральної Ради, на переговорах з Тимчасовим Урядом рішуче заявив: якщо федерація не відбудеться і Україні не дадуть автономії, то українці все одно боротимуться за незалежність.

Через два тижні після створення Українського Уряду Шульгина було призначено генеральним секретарем міжнаціональних справ, а 22 січня 1918 р. став першим Міністром закордонних справ. Він з притаманною йому енергією включився в роботу: опрацював за дорученням ЦР тимчасовий статут України, взяв участь в організації з’їзду представників національностей колишньої російської імперії, був членом делегації для остаточного визнання Уряду України, вів перемовини про встановлення зв’язків з іншими країнами — в результаті чого Франція, Великобританія і Румунія визнали незалежність України і призначили до Києва своїх послів, а з головою Чехословацької Національної ради Т. Масариком було підписано угоду про формування військових загонів з чеських полонених.

30 січня 1917 р. О. Шульгин димісіонував через незгоду з редакцією угоди, підписаної делегацією УНР у Бресті.

Під час муравйовської навали О. Шульгин перебував у Києві, бо не спромігся виїхати. Його розшукувала ЧК, та друзям поталанило його врятувати.

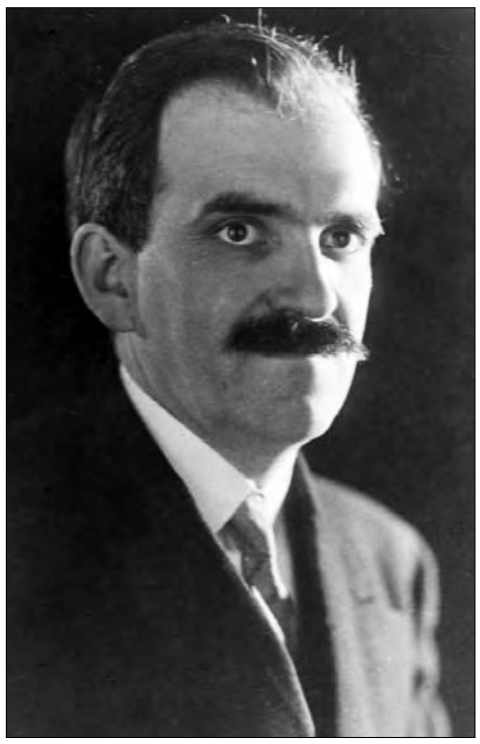

В час гетьманства Олександр Шульгин не вважав за можливе стояти осторонь і був одним з п’ятьох членів міністерства закордонних справ, а в липні його призначили послом в Болгарію. Крім дипломатичної праці він там клопотався визволенням з полону 15 тисяч українських військовополонених, а також продовжив культурну діяльність.

Із 1919 року почався найдовший період життя і діяльності, доба його титанічної праці для України, неймовірної як для однієї людини, та вповні можливої, коли йдеться про Шульгина. Він разом з іншими членами делегації брав участь у Мирній паризькій конференції, де намагався здобути визнання УНР від держав Антанти і підписати перемир’я у польсько-українському конфлікті. Завдяки попереднім дипломатичним зв’язкам йому була обіцяна підтримка в подальшій боротьбі з більшовиками, але через втручання польського генерала Галера вона не була здійснена.

Ще навесні 1920 р. він востаннє побував на своїй предковічній батьківщині. Покидаючи рідну землю, віз із собою не речі, а документи.

Від цього року починається життя і політична, дипломатична, громадська, наукова діяльність Олександра Шульгина за межами України та його участь в Уряді УНР в екзині.

Про появу українців на міжнародному терені він писав так: “Коли ми в 1919 р. з’явилися в Парижі перед міжнародним форумом, чужі люди ставили під сумнів існування української нації. Треба було пробивати мур байдужості, ігнорації, ворожнечі. І все ж мені разом з моїми співробітниками пощастило невсипущою працею навколо Ліги Націй до певної міри пробити шлях, поставити українське питання на порядок денний міжнародної політики. Кожен крок вимагав напруження всіх наших сил”.

Восени 1920 року О. Шульгин очолив делегацію УНР в Женеві на І Асамблеї ліги Націй, потім і на Другій. В листопаді ж Уряд вже покинув Україну. Тоді було утворено Надзвичайну Дипломатичну місію в Парижі з Олександром Шульгиним на чолі. Їй випало якнайдовше бути осередком українського представництва.

1926 року створено Державний Центр УНР — і голова Симон Петлюра призначив О. Шульгина міністром закордонних справ. На цей короткий час припадає тісна співпраця його з головою Директорії.

Вбивство Симона Петлюри приголомшило, але змобілізувало і згуртувало українську політичну еміграцію. О. Шульгин відважно виступив на процесі Шварцбарда одним із свідків і того ж року написав для французів працю “L’ Ukraine et Cauchemar rouge” (“Україна і червоний жах. Погроми в Україні”), в якій, як і у виступі, став в обороні честі Головного отамана, і якою генеральний прокурор скористався для звинувачення вбивці. В ній Шульгин висвітлив роль Симона Петлюри у боротьбі з погромами в Україні, проаналізував події в Україні у 1917—1919 рр., а також причини погромів. (Лише в 2001 р. цю важливу працю нарешті було видано в Україні, переклад українською двоюрідних небог Олександра Шульгина О. Леонтович і М. Мулової-Войтовецької)

Величезний обсяг діяльності Олександра Шульгина між двома світовими війнами. Ось лише деякі її аспекти: генеральний секретар Академічного комітету в Празі, (1925) Голова Комітету Дружби Кавказу, Туркестану і України (1934), редактор журналу “La revue de Promethée” (1938—39), присвяченого національним проблемам європейського Сходу, а також політично-економічним питанням, пов’язаним з СРСР, Голова Головної ради української еміграції (з 1929 р.). Але, крім того, він був постійним делегатом Міжнародної Унії для Ліги Націй, а у 1933—38-х роках — постійним головою цієї Унії. “Форум Унії давав можливість широких зв’язків для української дипломатії, й це був основний терен міжнародної діяльності О. Шульгина у 1930-х роках” (А. Жуковський). На форумах, засіданнях, з’їздах Унії Олександр Шульгин виступав на захист прав українців у Галичині, у справах Голодомору в Україні, більшовицького терору в УРСР, примусової праці там же, а також робив кроки проти допущення до Унії представників СРСР та провів низку резолюцій Унії проти Москви.

На засіданнях Ліги Націй він вносив українські проєкти у справі пан Європи, роззброєння, світового конфлікту, домагався визнання української національності.

1929 р. Шульгин створив Головну раду української еміграції, яка опікувалась біженцями, розповсюдженням інформації по Європі, та був постійним її головою.

1936 року О. Шульгин пішов з поста міністра закордонних справ через розходження Уряду УНР з Варшавським Центром. Але 1939 р. Уряд УНР надав йому надзвичайні повноваження для дій в Англії і Франції. А коли більшість членів Уряду опинилась в країнах, захоплених нацистами, у грудні виконував обов’язки міністра закордонних справ і голови Уряду УНР. Взимку 1940 р., під час фінсько-совітської війни, було отримано офіційне запрошення приїхати до Хельсінки, і Олександра Шульгина зустріли там як представника повноважного уряду.

Під час окупації Франції О. Шульгина та його сина Ростислава було заарештовано, і від 29 вересня 1940 року до 10 квітня 1941-го їх тримали у в’язниці “Санте”, де колись перебував Яків Шульгин. 1944 року за доносом якогось росіянина Олександра Яковича мали арештувати вдруге, та його вчасно попередили.

...1946 року О. Шульгина вже вчетверте запросили на пост міністра закордонних справ. Але невдовзі через розходження з лідерами ОУН в Німеччині він подав у відставку і відійшов від активної політичної діяльності.

В післявоєнні роки став ініціатором і постійним головою Українського академічного товариства в Парижі, фундатором та віце-президентом міжнародної Вільної Академії, опікувався українським студентством.

До 1927 року він був у Празі професором Українського вільного університету, у створенні якого взяв активну участь, та Українського високого педагогічного інституту імені Драгоманова. Як науковець-історик був всебічний: документаліст, синтетик (з власними монографіями і підручниками), історіософ, мемуарист, соціолог, біограф, рецензент з нахилом до історіографії. Як зауважує проф. В. Янів, “шкода тільки, що важкі умови еміграційного життя — постійна праця для заробітку — не дали змоги присвятитися О. Шульгинові історичному дослідові повністю”.

Великі монографії Шульгина було присвячено Франції. Остання робота “L’ Histoire et la vie (Les lois — le hazard — la volonté humaine”) (“Історія і життя (Закономірність — випадок — людська воля”), яку О. Шульгин вважав своєрідним підсумком своєї наукової діяльності, була видана 1957 року за допомогою французького відділу шведського Гуманітарного фонду Національного центру наукових дослідів, добре зустрінута в пресі та наукових колах.

О. Шульгин — автор багатьох студій у збірниках, понад 200 статей у періодиці, гасел в енциклопедіях. Перу Олександра Шульгина належать “Спогади”, що увійшли у виданий НТШ 1969 р. “Збірник на пошану Олександра Шульгина”.

Левова частина наукових праць Олександра Шульгина видана за кордоном, а деякі фундаментальні потребують перекладу. Тому не дивно, що як вчений він і досі невідомий на материзні. Та сподіваємось: прийде час, коли його читатимуть і в Україні.

20 листопада 1959 року Наукове товариство імені Тараса Шевченка й Українське Академічне Товариство організували відзначення 70-ліття Олександра Яковича. Та невмолима хвороба 4 березня 1960 року перервала його життя.

Посольство УНР в Болгарії. 1918 р.

Рєпін і Яворницький

До 175-річчя від дня народження І.Ю. Рєпіна

5 серпня 2019 року виповнюється 175 років від дня народження видатного художника-гуманіста Іллі Юхимовича Рєпіна. Народився він в Україні, у м. Чугуєві під Харковом, тож українська тематика часто фігурує у творчості геніального митця: “Бандурист”, “Українка біля тину”, “Українська хата”, “Український селянин”, “Вечорниці”, “Ярмарок”, “Портрет Т.Г. Шевченка”, “Гетьман”, “Запорожець”, “Козак у степу”, “Запорожці пишуть листа турецькому султану”, “Чорноморська вольниця”, “Гайдамаки”, “Гопак”… Історія написання цих та інших картин (“Бурлаки на Волзі”, “Хресний хід”, “Толстой на оранці” та ін.), а також історія життя видатного художника досить детально висвітлені на сторінках нового твору Валерія Герасимчука “Рєпін. Біографічний роман у п’єсах”. Сьогодні ж, у ці ювілейні дні, ми пропонуємо увазі читача невеликий уривок із коментарів автора до драми “Запорожці”.

Валерій ГЕРАСИМЧУК

Відомий мистецтвознавець, один із редакторів “Художньої спадщини” І. С. Зільберштейн у своєму ґрунтовному дослідженні “Рєпін у роботі над “Запорожцями” писав: “Картина Рєпіна “Запорожці пишуть листа турецькому султану” належить до невеликого числа тих творів художника, які не лише глядачі і критики, але й він сам цінував дуже високо. Рєпін знав, що “Запорожці” — один із найпопулярніших творів його пензля. І справді, жодна із його картин не розійшлася у такій кількості репродукцій, як ця, і ні одну не копіювали так часто ще за життя художника.

...Почувши влітку 1878 р. в Абрамцевому зміст знущальної відповіді, посланої запорозькими козаками... турецькому султану, художник накидав олівцем перший ескіз “Запорожців”... Але закінчив цей свій твір Рєпін лише через дванадцять років, що засвідчив сам, поставивши на полотні дати: “1880—1891”.

Поза всяким сумнівом, Рєпін відклав роботу над “Запорожцями” проти своєї волі, а зовсім не тому, що інші задуми захопили його сильніше. Вибравши складну історичну тему, Рєпін виявився неспроможним реалізувати свій задум без порадника, який доставляв би йому необхідні документальні матеріали, іконографію, орієнтував би в музейних фондах.

І довго біля Рєпіна не було людини, яка могла б ознайомити його зі зброєю, реманентом та іншими предметами побуту запорожців XVII століття, з літературно-історичними джерелами і, врешті, могла б підшукати для нього живу “натуру”. Лише близько 1887 р. Рєпін познайомився зі справжнім “майстром історичних справ”, та ще й спеціалістом саме з історії запорозького козацтва. Це був професор Д. І. Яворницький. Почувши про те, що Д. І. Яворницький переселився в Петербург, Рєпін доклав зусиль, аби близько познайомитися з ним.

Немалу роль у їхньому зближенні зіграло і те, що Яворницький взявся допомагати Рєпіну з палким бажанням і справді зробив для нього все, що міг: позував сам для центральної фігури писаря, шукав для Рєпіна живу “натуру” серед сучасників-українців, розповідав йому про історичні події тих часів, постачав йому документальні матеріали, знайомив його з колекціями предметів запорозької старовини і, нарешті, надав у розпорядження Рєпіна власне зібрання українських старожитностей: тут були і жупани, і “сап’янці”, і люльки усіх розмірів, і зброя, і навіть графин, викопаний з “горілкою” у могилі поблизу колишньої Січі (очевидно, цей самий графин і зображено на картині перед “писарем” — Яворницьким). Нічого і доводити, що все це повинно було стимулювати подальшу роботу Рєпіна і наблизити час завершення “Запорожців”.

Дружню допомогу історика Рєпін приймав із великою вдячністю. Через кілька місяців після знайомства художник надав у розпорядження Яворницького дев’ять рисунків для його двотомного дослідження “Запорожжя в залишках старовини та переказах народу”. Деякі із цих рисунків були виконані ним спеціально. У той же період Рєпін подарував Яворницькому перший закінчений ескіз “Запорожців” (олія), який нині зберігається в Третьяковській галереї.

У Петербурзі Яворницький прожив до 1892 р., потім бував у столиці лише наїздами. Кожного разу, коли Яворницький приїздив до Петербурга, він

неодмінно бачився з Рєпіним. *(Так, у листі Рєпіна до Яворницького від 9 лютого 1897 року читаємо: “Дорогий Дмитре Івановичу. Я дуже, дуже буду радий, якщо Ви ощасливите мої казенні хороми Вашим неповторним читанням, у товаристві люб’язних наших земляків. Я просив би Вас, якщо у Вас не передбачено раніше де-небудь, — прямо до мене з вокзалу і зупинитися у мене”. — В. Г.)*. А з переїздом історика у 1902 р. на постійне проживання в Катеринослав, де він найенергійнішим чином взявся за здійснення своєї мети — створення музею української старовини, — його зв’язок із Рєпіним підтримувався листуванням. Коли в листопаді 1913 р. в Катеринославі відбулося урочисте засідання, присвячене тридцятиріччю літературно-наукової діяльності Д. І. Яворницького, Рєпін надіслав ювіляру вітальну телеграму: “По-дружньому обнімаю безсмертну душу Запорожжя”. Їхнє листування продовжувалося — з деякими перервами — до останнього року життя великого художника. Усіх листів Рєпіна в архіві Яворницького збереглося більше шістдесяти: останній із них датовано 31 травня 1930 р.; це означає, що він був написаний Рєпіним за чотири місяці до смерті”.

Велика роль Яворницького в історії створення Рєпіним картини “Запорожці” для дослідників настільки очевидна, що жоден із них не обходить мовчанням цей беззаперечний факт. Так, О. Лясковська у монографії “Ілля Юхимович Рєпін” підкреслює, що саме “знайомство з Д. І. Яворницьким дало Рєпіну можливість заглибитися у вивчення Запорозької Січі і її пам’яток, тому що історик надав у його розпорядження всі матеріали”, а С. Пророкова у своїй книзі “Рєпін” пише, що “біля цього полотна у художника з Яворницьким виникла міцна дружба, яка збереглася і потім”.

Після написання “Запорожців” Рєпін ще не раз звертався за допомогою до Яворницького. 25 грудня 1903 року він писав йому із Петербурга: “Дорогий Дмитре Івановичу. Потрібне мені запорозьке знамено з *галерою*, копія з якого, Вами відтворена, гостювала у мене більш як 10 років тому... Ви, звичайно, пам’ятаєте, де оригінал. Будьте добрі і милі як завжди, напишіть мені, де мені його шукати. Мені дуже воно тепер потрібне”. У цей час Рєпін вже працював над “Чорноморською вольницею”. Хто знає — чи не з тієї копії, яку у свій час зробив Яворницький і надавав у розпорядження Іллі Юхимовича, і народився у художника задум картини?!

9 травня 1909 року, малюючи картину “Гайдамаки”, Рєпін знову звертається до Яворницького: “Дорогий Дмитре Івановичу. До Вас прохання. Вам, звичайно, відома форма *свяченого ножа* гайдамаків? Можливо, у Вашому музеї є зразки? Якщо є можливість мати фотографію з такого ножа, я був би дуже щасливий”. Історик одразу ж відгукнувся. У музеї імені О. М. Поля, яким він керував, тоді експонувалося два такі ножі. Було зроблено фотографії і відразу ж відправлено у “Пенати”.

Багато історичних книг і фотографій відправив Д. І. Яворницький І. Ю. Рєпіну, коли художник у 1926—1930 роках писав картину “Гопак”.

Це була міцна дружба і багаторічна творча співпраця двох Великих Подвижників, де ніхто не зважав на жодні небезпеки, — спочатку Ілля Рєпін не злякався того, що Дмитро Яворницький був “неблагонадійним” в очах царської охранки, а пізніше Яворницький не побоявся бути зарахованим до числа “ворогів народу”, коли після революції посилав Рєпіну до Фінляндії бандеролі з книгами про Запорожжя і писав “історичні” листи!

У своєму подвижництві вони теж були дуже подібні один до одного.

Ось рядки з листа І. Рєпіна до Т. Л. Толстої, де він пише про велику скруту під час роботи над “Запорожцями”: “Зізнаюсь Вам, що справи мої взагалі були поганенькі: аби закінчити картину, я майже два роки відмовлявся від усіх замовлень, майже всі заощадження пішли в справу...” А тепер почитаймо лист Д. Яворницького до Г. І. Маркевича від 14 листопада 1890 року, у якому йдеться про той самий час: “Нині я переживаю неймовірно важкі часи: існую тільки тим, що продаю свої не лише зайві, а навіть необхідні речі. У Петербурзі ж тримаюся лиш тому, що працюю над повною історією запорозьких козаків”...

Вони були однодумцями у поглядах на історію України і на велику історичну місію Запорозької Січі, однаково безстрашно відстоювали зневажену українську мову і українську культуру. Заслуги Дмитра Івановича Яворницького перед Україною — неоціненні! Те, що Ілля Юхимович Рєпін зробив у свій час для України, також важко переоцінити...

Згадаймо 1863 рік — з’являється Валуєвський циркуляр, який категорично забороняє друкувати книги та журнали українською мовою. 1876 рік — виходить Емський акт, що забороняє ввозити в Україну з-за кордону українські книжки, друкувати українські переклади з інших мов, а також влаштовувати театральні вистави і подавати тексти для нот “малоруським наріччям”.

А Рєпін у цей час (у 1881 році) малює картину “Вечорниці” і так і підписує її українською мовою — “Вечорниці”! “Вечорниці” купує П. М. Третьяков і вивішує у своїй знаменитій галереї під фактично забороненою назвою, і вся російська преса подає цю назву українською мовою, бо так підписав свою картину перший художник Росії! І далі (ще при царизмі) Ілля Юхимович Рєпін пише великі монументальні полотна на українську тематику — “Запорожці” (1880—1891), “Чорноморська вольниця” (1908), “Гайдамаки” (1898—1917)!

Це ж який громадянський вчинок із боку Рєпіна!

Далі — ще більше.

У 1888 році Д. І. Яворницький видає у Петербурзі свою першу серйозну працю про Запорозьку Січ — “Запорожье в остатках старины и преданиях народа”, де багато сторінок написано українською мовою. І для цього видання Ілля Юхимович Рєпін зробив дев’ять рисунків із зображенням запорозької одежі, зброї і портретами самих запорозьких козаків, яких він безмежно любив та поважав і про яких ще в листопаді 1880 року (задовго до знайомства з Д. І. Яворницьким) писав В. В. Стасову:

“До сих пір не міг відповісти Вам, Володимире Васильовичу, а всьому винні “Запорожці”. Ну і народець же!! Де тут писати, голова обертом іде від їхнього гаму і шуму... Ви мене ще підбадьорювати здумали; ще задовго до Вашого листа я зовсім випадково відкрив полотно і не втерпів, взявся за палітру, і ось два з половиною тижні без відпочинку живу з ними, неможливо розстатися, веселий народ... Недаром про них Гоголь писав, усе це правда! Чортячий народ!.. Ніхто у всьому світі не відчував так глибоко свободи, рівності і братства! Усе життя Запорожжя залишилося вільним, нікому не підкорилось”.

Вклонімося Іллі Юхимовичу Рєпіну за ці сміливі слова, подякуймо йому за його безсмертні картини! Адже безсмертя Рєпіна — це великою мірою і безсмертя української душі.

На знімках: І.Ю. Рєпін, Д.І. Яворницький *(світлини опрацьовано дизайнером Катериною Міщук)*.

“Справжній масштаб Примаченко виразно мені побачився вже з дистанції пам’яті”.

Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ

Незабаром у видавництві “Ярославів Вал” побачить світ книжка спогадів Михайла Слабошпицького “З пам’яті дзеркала”, де зібрано не одну захопливу життєву одіссею, в якій минуле органічно переплітається із сучасністю. Пропонуємо читачам “СП” фрагмент із цієї неординарної книжки, яка ще до свого виходу отримала широкий резонанс від публікацій у пресі та соціальних мережах.

Селянка з Болотні

Марія Примаченко

Чистолиця, задумлива, а тому й небалакуча Марія Оксентіївна спильна міряє поглядом мого звинувачувача, який несподівано приголомшив мене.

Марія Оксентіївна, терпляче перечасувавши бурхливий словопотік Григорія Абрамовича, рішуче каже: “Чого це ви на хлопчину напали?! Що він вам поганого зробив?! Не дозволю в моїй хаті на нього нападати!..”

Мєстєчкін ураз присмирнів, однак усе дивиться на мене вовком. А я ніяк не можу дорозумітися причини його гніву.

Я чув про нього, але ніколи з ним не бачився. Ніде не наступив йому на ногу, а він бештає мене, мовби я вчинив щось погане.

Мені заледве двадцять. Я кореспондент київської обласної молодіжної газети “Молода гвардія”. Наївний, пишаюся своїми газетними екзерсисами, вірячи в те, що вони — вже майже класика. Хто з нас не переходив цього стану, коли ти, зелений і бундючний, мов молодий індик, віриш у свою творчу всеможність?! Коли все на світі видається тобі простим і зрозумілим, як табличка множення?

Обертаюся поглядом пам’яті на ту мізансцену в хаті Марії Примаченко — і маю двоїсте відчуття. З одного боку, мені соромно за тодішню мою самовпевненість, а з іншого, оживає задавнена, думалося, зовсім забута глибока образа на того миршавенького дядечка, що ні з сього, ні з того накрив мене мокрим рядном.

А перед тим усе було так.

Я тоді дуже захоплювався так званим наївним народним мистецтвом. Знав імена, біографії і твори Ганни Шостак-Собачко, Тетяни Пати, Марфи Тимченко, Марії Буряк, читав про петриківські розписи, Ніко Піросманішвілі, Никифора Дровняка, Івана Ґенералича, Анрі Руссо. Пробував писати якісь статті про це. І коли в музеї Шевченка відкривалася виставка Марії Примаченко, я, звичайно ж, був там. Уважно переслухав усіх промовців. А потім надрукував у газеті статтю з таким (як потім зрозумілося, геть невигадливим) заголовком: “У дивнім барвосвіті Марії Примаченко”, котрим дуже пишався. Статтю похвалили на редакційній летючці й навіть почепили вирізку з нею на “червоній” дошці. Була в ті — вже глухі для сьогодні — часи така метода підтримувати дух творчої конкуренції в редакційних колективах: визнане за краще опинялося на “червоній” дошці, а професійний брак — на “чорній”.

І раптом мистецтвознавець Григорій Мєстєчкін звинувачує мене в хтозна-яких гріхах. Мовлялечки, є дві теорії, що пояснюють народне малярство, — наша, радянська, і західна. Так от, нашу, радянську представляє він, а я (сам того анітрохи не відаючи) опинився у фарватері шкідливої західної теорії. Отак усе доктринував цей спритник, намагаючись спопелити мене благородним гнівом, але трохи погамований Марією Овксентіївною, яка спокійно, але рішуче його осадила, він урешті присмирнів. Усе ж таки у своїй хаті Примаченко — головна. І нічого йому зі своїм статутом пхатися в чужий монастир.

Якби я не був тоді такий збентежений, то навіть запишався б собою: виявляється, я інтерпретую народне мистецтво в дусі серйозних наукових концепцій, хоч і не маю про них зеленого уявлення! Бо ж геть у тому не едукований. А Григорій Абрамович своїм рентгенно проникливим поглядом прозирнув у мій текст і категорично ту особливість діагностував.

Мабуть, я ніколи не здогадався би про справжню причину мєстєчкінових ескапад на мою адресу, бо ж усе там було так архісерйозно аргументовано, а я, жовторотий неофіт газетного писаризму, навіть не підозрював, що є суворий поділ сфер впливу й одчайдушна оборона свого “доступу до приватизованого тіла”.

Я вийшов із хати покурить і наткнувся на сина Марії Оксентіївни Федора, якому поскаржився на Мєстєчкіна. І той мені пояснив: Григорій Абрамович просто одганяє мене від матері, як одганяє усіх інших конкурентів. Він, мовляв, не хоче ні з ким ділитися тим, що має. На мій здивований погляд Федір пояснив: Мєстєчкін пише про матір у газетах, а за те забирає в неї кожну третю роботу — в нього вже зібралося на цілий музей. Аж тоді до мене почало дещо доходити. Я, примітивний ідеаліст і романтик, уявити не міг, що цей маститий мистецтвознавець (так він обмовився про себе) славословить видатну мисткиню не через свою філантропійну любов до мистецтва, а ось так, як майже благородний мародер, оббираючи її. До речі, сучасні читачі, певно, не дуже уявляють, що тоді за будь-яку писанину, оприлюднену друком, платили доволі непоганий гонорар. А Григорій Абрамович мав подвійний — якщо не потрійний — зиск. У нього були свої мотиви дбати про славу Марії Примаченко. Росла її слава — росли ціни на її картини. І на ті, котрі стали його власністю. Потім до мене вже доходило: ту або ту картину Примаченко він продав зарубіжному туристові, ще якусь дав як хабар високому чиновникові. Мій колега в “Молодій гвардії” Ярослав Голець, який по шию поринув у тему народного мистецтва і знався чи не з усіма малярами, розповідав мені чимало таких подробиць про столичні приватні колекції і про Мєстєчкінові підприємницькі операції.

Але задля справедливості треба сказати: Григорій Абрамович справді багато писав про народних майстрів, і це допомагало їм зміцнитися статусно. Вони — хто більше, хто менше — ставали популярними. Наприкінці шістдесятих і в сімдесятих навіть почалася справжня мода на них. Отож, дбаючи про себе, Мєстєчкін і йому подібні (ясна річ, що він був не один такий) дбали про митців. Було в одному явищі дві користі. Тож є підстави не надто звинувачувати їх за той меркантилізм. Вони також по-своєму служили мистецтву. Чи, принаймні, митцям. Бо сприяли утвердженню й популяризації їхніх імен.

Каюсь, я не був великодушним до Григорія Мєстєчкіна. Познайомившися зі мною в такий незвичний спосіб, він унадився до редакції “Молодої гвардії” зі своїми опусами. Тримався зі мною так, ніби й не було в нас отого ексцесу в Болотні, коли він спробував улаштувати мені ідейну екзекуцію, від якої мене оборонила Марія Оксентіївна. Ще й сказала, що буде рада мене у себе бачити.

Але повертаюся до опусів професійного мистецтвознавця Мєстєчкіна, котрими він почав мене засипати в “Молодій гвардії”. Я мав можливість жаданої сатисфакції. Оскільки Григорій Абрамович був безнадійно російськомовним, а українською тільки заробляв на хліб і до хліба, то вона в нього була навіть не дерев’яна, а ще гірша. Його речення на папері нагадували купи соломи, скиданої вилами. Речення були і плоскостопі, й із них повсюдно стирчали устюки росіянізмів. Отепер уже я йому велемовно вичитував, тикаючи в усі дивогляди. Він приречено дякував, але щоразу вмудрявся попрохати мене, щоб я “пройшовся по тексту професійною рукою”, а його вдячність буде матеріально відчутна. Я кількаразово відмітав цю тему, і вона незабаром зникла. Майже переписував його твориво, і статі про наших народних майстрів незрідка з’являлися в газеті.

І важлива подробиця: саме “Молода гвардія” ініціювала висунення Марії Примаченко на здобуття Державної премії мені Тараса Шевченка. І цю премію було їй присуджено.

При цій нагоді треба сказати про особливість того часу, котра чимало чого пояснює. Те, що назвали хрущовською політичною відлигою, тоді ще не скінчилося, хоча вже бралися симптоматичні заморозки. Але ще була сила позитивної інерції. Ще з’являлися книжки реабілітованих Миколи Зерова, Павла Филиповича, Михайла Драй-Хмари, Ґео Шкурупія, у пресі чимало мовилося про бойчукістів. Ще не позвільняли з роботи україноцентричних істориків Апанович, Компан, Брайчевського, ще друкували сміливих критиків Дзюбу, Світличного, Сверстюка. Ще не вірилося, що незабаром усе це скінчиться. Оригінальний фільм Володимира Савельєва про Марію Примаченко як про до містичного незбагненний український феномен буде заборонено пізніше, бо в ньому пильнувальники за ідеологічною цнотою побачать рецидив українського націоналізму. Навіть глорифікація народної художниці видалася небезпечною для служок режиму. Здається, більший вияв ідіотизму просто важко уявити. Можливо, хтось із сьогоднішніх читачів навіть не повірить у це. Бо ж проти такого протестує тверезий глузд. Але годі було шукати тверезого глузду в часи комуністичної інквізиції. Та ще й в Україні, де чи не в усьому марився злополучний націоналізм. Отож хвора уява ідеологічних експертів або побачила небезпечний зміст у фантастичних квітах і звірах Марії Примаченко, або ж уявила, якою диверсією може стати створення в Україні культу особи майстрині народно-декоративного розпису, коли її ім’я зазвучить у нас так, як, скажімо, ім’я Піросмані в Грузії. До речі, ім’я Марії Оксентіївни таки справді ставало культовим. До неї, в глухе село, щоб побачити її, поговорити з нею, їхало багато українських інтелектуалів. Юрій Щербак розповідав мені, як збиралися вони з професоркою Тетяною Чернишовою (дружиною Андрія Білецького) до Примаченко, й буквально останньої хвилини їм щось перебило поїздку. Щербак навіть нещодавно це згадував і назвав незустріч із Марією Примаченко, чиїм мистецтвом безмежно захоплений, однією з великих втрат свого життя.

Абсолютно далека від усіх ідеологічних віянь і тенденцій культурного життя в маленькому сільці Болотня за Іванковом, Марія Оксентіївна не надто прагнула довідатися, що там конкретно відбувається у Києві, Москві, Парижі чи Лондоні. Вона жила життям селянки, але з поправкою на свій незбагненний талант, котрий піднімав її душу над суєтним щоденням. Їй досить було розуміти, що в цьому світі зла значно більше, аніж добра, і що їхня одвічна боротьба калічить людей. Приблизно такі її міркування записав я після котрогось приїзду до Болотні. Вона не виголошувала якихось філософем — інколи думала вголос і коротко висловлювала те, що в неї на душі й на умі. Марія Оксентіївна не ганила недосконалий світ — вона вважала, що інакше в ньому не може бути. Бо світ просто створений таким, і ніхто ніколи його не переінакшить. А людина, в якої є совість (бо багато так і народжується без неї), сторониться зла, стає в обороні від нього своїх рідних. Перечитуючи свої тодішні хапливі нотатки про зустрічі з мисткинею, дуже шкодую, що не мав із собою диктофона й навіть на думку мені не спадало позичити його в когось, щоб записати Марію Оксентіївну. Так, я вже тоді розумів, з якою видатною особистістю звела мене доля, але справжній масштаб Примаченко виразно мені побачився вже з дистанції пам’яті. Всоте допевнився: зустрівшися з великим упритул, не відразу можеш розгледіти його масштаби. І тільки дистанція часу увиразнює, вияскравлює та вимасштабнює його.

Нині не чути нічого про те, як заглухла в Іванківському районі ідея школи Марії Примаченко. Тоді, наприкінці шістдесятих і на початку сімдесятих, у ЗМІ часто згадувалося про те, що на Іванківщині успішно діє школа народно-декоративного розпису Марії Примаченко. Пригадую навіть дві чи три виставки її “школярів” у районному будинку культури. Були там роботи Федора Примаченка і небоги Марії Оксентівни — юної Каті Ющенко, на яку покладали серйозні надії. Здається, та навіть мала свої виставки в Києві. Але де вона сьогодні і що з нею сталось, я не знаю.

Хтось із розумних іванківських учителів розповідав тоді мені, що завдяки Марії Примаченко та її учням тут народиться феномен на взір славетних петриківських розписів (за назвою села на Січеславщині, де впродовж століть культивується народне мистецтво й імена петриківських майстрів та їхні твори знані — принаймні, так було раніше — навіть поза межами України. Не склалося. Очевидно, як воно ведеться, є на те об’єктивні та суб’єктивні причини. Смерть Марії Оксентівни — то як загибель планети, довкола якої оберталися супутники. І, гадаю, духовне зубо-

жіння наше, спричинене всіма соціальними штормами, що підстерігали нас, — також одна з причин занепаду багатьох таких цінних проектів. Школа народного декоративного мистецтва Марії Примаченко — то ностальгійний спогад про нашу нездійснену прекрасну надію.

Як модно тепер висловлюватися, не в тренді сьогодні народне мистецтво. Надто воно складне для духовно й інтелектуально зледащілої нашої людини, яку тягне на щось легше й зрозуміліше, як, скажімо, “95-й квартал”. Ніякої тобі роботи душі й ніяких ребусів для інтелекту. Поп-культура (якщо це можна назвати культурою!) завоювала здеградовані маси. У кого ж це вистачить цікавості й витерпу напружено вдивлятися в широкі колірні плями, контрастні й гармонійні поєднання тонів, орнаментальні форми? Хто напружить розум, щоб розшифрувати філософські алегорії цих сюжетів, у яких зображено злі й агресивні почвари, котрі уособлюють усе те, що знищує світло в людській душі? Хто задумається над провіденційністю бачення буцімто простої сільської жінки з глухого села, яка сама не задумувалася — звідки в неї той дар і чому вона бачить та розуміє те, чого не бачать і не розуміють інші? Люди — дуже самовпевнені створіння. Вони переконали себе, що їм дано геть усе на світі розуміти й пояснити. Але за їхньої самовпевненості тих метафізичних загадок, які лишаються без відповіді, навколо нас не меншає.

Одна з таких загадок — вона, Марія Примаченко.

Знову передумую те, що про неї знаю. У тому — не пояснення незбагненного феномену мисткині. То тільки біографічна фактографія, яка трохи наближає нас до неї, уточнює її життєву канву. Сільська дитина з недитячими серйозними очима хвора на поліомієліт. Звичайно, це накладає свій відбиток на її відчуття себе в світі, де треба важко працювати і багато рухатися. Вона не могла цього не зрозуміти: вона чимось інакша поміж своїх ровесників. Біографи, певно, пояснюватимуть її талант і йдучи за генетичною схемою: Маріїн батько вирізамв із дерева дивовижні скульптури. Він вирізьбив такі ворота, що на них зачудовано дивилося все село. Мати і материна мати були неперевершеними вишивальницями. А Марія дивувала всіх то розписами стін хати, то складанням пісень.

Її “знайшли” мисливці за народними талантами в середині тридцятих років. Тоді компартія проголосила: мовляв, у нас талантом може стати кожен, бо таке наше життя (звичайно ж, не голодомор і не репресії малися на увазі!), що масово народжує таланти. Марію послали вчитися у спеціальні майстерні художників. Невідомо, чого вона вчилася, а чого не хотіла вчитися, бо в неї вже було те, глибоко своє, що вразить світ. 1937 року в Парижі була виставка мистецтва Радянської України, котра мала переконати Захід, що український народ знайшов щастя і культурний розквіт у Союзі, й тут не вимирали від голоду й не звучать постріли. І там раптом сенсацією прозвучало ім’я Марії Примаченко. Від її полотен був у захваті Пабло Пікассо. Мистецтвознавці стверджують, що вона вплинула на Марка Шагала. Майже слава. Принаймні знаність.

А потім удома її забули. Вже не було партійного запиту на народні таланти. Не знаю, як тоді жила й чи писала картини Марія Оксентіївна. Знаю лише, що були короткі роки кохання і довгі літа страждання. Тоді, у художніх майстернях, вона закохалася в чоловіка, який одповів їй взаємністю. І ось вона вже носить під серцем їхнього сина. Мають із коханим побратися. Але не встигають офіційно оформити шлюб. Ударила війна. І на її судженого одягають пілотку. Він загинув одразу. Федір народився без батька й не бачив його навіть на фотосвітлині. А Марія Оксентіївна провдовувала весь вік. Тільки картини й зболена її душа. Після смерті мисткині з її дому викрали сімдесят сім картин. Злочин не було розкрито. Федір казав мені про це як про велике горе. І хто посмів би йому заперечити?

Марія Примаченко перейшла у пам’ять. Стала дивовижною легендою. Реальність її існування в світі потверджують хіба що картини в музеях світу та завжди доглянута могила на сільському цвинтарі в Болотні.

З нею часто зустрічалася, писала про неї статті, робила телепередачі моя добра приятелька — допитлива й талановита Людмила Лисенко.

В останні роки Людмила чомусь випала з інформаційного й культурного простору. В “Енциклопедії сучасної України”, де вміщено біографічну довідку про Лисенко, я прочитав, що вона нині мешкає на Хмельниччині (звідки родом) і працює над романом-трилогією про Марію Примаченко “Гріхи в раю”. Хочеться дочекатися цього твору, в котрому, вірю, будуть і генеалогічні “розкопки” Примаченків (а як же інакше?!), і фактографія її життя, що тривало вісімдесят вісім з половиною років.

Знаю, що Людмила має багато зафільмованого з буднів загадкової селянки з Болотні. (Подумавши про це, відразу ж згадав її тихий, рівний голос та ще очі Марії Оксентіївни, якій дано нелегку ношу відчувати і все розуміти. Мабуть, нестерпно важко таку ношу втримувати...)

Мій друг Володимир Панченко, який не втомлюється їздити Україною в пошуках усіх сакральних місць, добрався й у призабуту нині Болотню, щоб уклонитися там могилі Марії Примаченко та постояти на старому дворищі, котре пам’ятає свою тихомовну господарку та її дбайливі руки.

І, слухаючи Володимира, мені подумалось: якби я був поетом, то написав би вірш про жінку, яка народилася і вмерла в своєму селі, обступленому не дуже родючими полями і рідкуватими перелісками. Вона, певно, й не думала, що її з її картинами чекали всі Рими, Флоренції, Парижі й Лондони. Вона була дуже домашньою істотою і неохоче, ба навіть стривожено полишала (тільки кілька разів) село. А її картини вільно полинули в світ. Не випадково ж на полотнах Примаченко — стільки птахів.

Бувають — але, певно, рідко — такі парадоксальні долі.

Всесвіт Анатолія Марчука

У Будинку творчості “Садиба Анатолія Марчука” у селі Козичанка Макарівського району, що на Київщині, відбулася низка мистецьких заходів: майстер-клас з акварельного живопису, два зведені живописні пленери “Козичанка — перлина Полісся” і “Макарів та околиці”, симпозіум скульптури і персональна виставка господаря садиби, які разом злилися у літературно-мистецьке свято.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Проведення пленерів на Макарівщині має давню історію. Їх започаткував батько художника Петро Марчук, який свого часу був директором школи і цікавився образотворчим мистецтвом. З 60-х років він запрошував на них студентів Київського художнього інституту. Кожен такий захід ставав значимою подією у житті району. А на початку 90-х справу батька продовжив його син Анатолій. Кращі твори, створені під час планерів, лягли в основу Макарівської картинної галереї, колекція якої нині нараховує більше 500 картин.

— Я знімаю перед Вами капелюха три рази. Дякую друзям і родичам за те, що вшанували мене своєю присутністю, — зазначив Анатолій Марчук. — У нас вже відбулися майстер-класи для художників-початківців, серед наших гостей є й досвідчені митці.

Розпочалося мистецьке свято з молитви за Україну, за її захисників, наших українських воїнів, які охороняють нас, аби ми мали можливість проводити такі заходи.

— Ми знаємо багато євангельських притч про талант і про те, як людина його використовує, — підкреслив отець Іван. — Людина має примножувати і оберігати свій талант. Саме таке примноження таланту ми бачимо на виставці Анатолія Марчука. Хочемо побажати йому здоров’я та Божого благословення для всіх тих, хто зображає на полотні і папері красу, яку подарував нам Господь.

— Ми живемо у непростий час, коли вирішується не лише наша доля, але й доля наших дітей та онуків, — наголосив отець Павло. — Сьогодні як ніколи важливо зберегти любов до своєї Батьківщини, до рідної землі. Творчість Анатолія Марчука вносить свою лепту в цю справу. Його картини тонко передають красу української землі, рідної природи, всього того, що оточує нас.

Всі шість учасників майстер-класу представили присутнім свої нові роботи, створені під час майстер-класу, який проводив Анатолій Петрович. Одна з них цього дня вперше малювала з натури, а інша вже має певний творчий досвід, закінчила Донецьке художнє училище, нині навчається у народного художника України Миколи Гроха.

— Як добре, що у нас є такі митці, в яких ми можемо навчатися, — сказала директор Ірпіньської школи академічного малюнку та живопису, співорганізатор майстер-класів Євгенія Харгрі. — Такі майстер-класи маємо проводити і надалі. Це унікальне явище, отримані тут навички не знайдеш в інтернеті. Усіх учасників майстер-класу та поважних гостей, які завітали на виставку, об’єднує не лише мистецтво, в усіх нас є один прекрасний друг — Анатолій Марчук. Вважаю, що всім нам дуже поталанило.

— Картини Анатолія Марчука вражають, вони дивовижні, — зізнався директор видавничого центру “Просвіта” Василь Клічак. — Перед нами — маляр-поет. На його полотнах немає людей та їхніх творінь. Натомість він малює те, що є вічним — природу, небеса. У деяких картинах бачимо гармонію, в інших вона порушена. В одних полотнах автор відобразив спокій, в інших — власні хвилювання.

Також пан Василь прочитав свої нові вірші.

— Зазвичай журналісти полюють за художниками в галереях, в їхніх творчих майстернях, — розповів заслужений журналіст України Сергій Комісаров. — А сьогодні ми мали унікальну нагоду виїхати на природу, побачити це прекрасне село, ці чудові сюжети. Такі події не забуваються ніколи. На жаль сьогодні втрачаються зв’язки між творчими поколіннями. Є визнані майстри, а є молоді хлопці й дівчата, які шукають свій шлях, але їм інколи варто показати напрямок.

— Знаю Анатолія Марчука давно, — зізналася член НСХУ Лариса Пуханова. — Ми разом здобували професійну освіту. 1990-го нас прийняли до Спілки художників. З кожним роком зростає його творча майстерність. Я вперше в Козичанці, бачу ці чарівні краєвиди, які надихають його на творчість. Добре, що маємо в Україні такі осередки культури.

— Більшість сіл в Україні сьогодні, на жаль, закинуті, — зазначив скульптор і дизайнер, член НСХУ Михайло Дмитрів, який завітав на пленер зі своїм онуком Іванком. — А у Козичанці ми бачимо відродження, це джерельце, що дає заряд. Нещодавно побував у Польщі, там культурою опікуються держава, спонсори, громади, а в нас все відбувається на рівні ентузіазму. Україна багато віків боролася за свою незалежність. Вже 28 років живемо в незалежній державі, але стан культури і мистецтва, на жаль, невтішний.

Член НСХУ, лауреат численних мистецьких премій Дмитро Коваль наголосив, що кожна людина, яка стає на шлях митця, повинна ознайомитися з графікою і живописом Анатолія Марчука. Відомий мистецтвознавець Станіслав Бушак підкреслив, що діяльність Анатолія Петровича — приклад того, що одна людина може зробити для свого села, своєї країни.

Від жителів Козачанки та Макарівщини майстра привітали родичка Раїса Лазебна, однокласниця Валентина Загребельна-Чемерис, колишній голова Макарівської РДА Анатолій Матвєєв. А пісенний подарунок учасники мистецького свята одержали від Наталії Мірошниченко-Кочуби. Також, аби вшанувати митця, завітали кандидат педагогічних наук Таміла Марчук (одна з ініціаторів заходів), творча родина Василь, Людмила та Андрій Кубаї, скульптор Вадим Жуковський, художниця Тетяна Кугай та ще понад сотню поціновувачів мистецтва.

Гості ознайомилися з великою персональною виставкою А. Марчука “Земля із небом гомонить”, яку вже показали у Києві, Чернігові, Каневі, Черкасах, Макарові, а тепер і в рідній Козичанці. Далі шлях експозиції проляже до Білої Церкви та інших українських міст. Поруч з роботами майстра пензля експонувалися вишиті роботи його сестри — Людмили Макаренко-Марчук.

“Триста капеланів очолили першу хресну ходу Православної Церкви України”.

Віруючі відсвяткували хрещення Руси-України

В українському календарі пам’ятних дат 28 липня — особливий день. Це День святого рівноапостольного князя Володимира, одного із фундаторів нашої держави і її покровителів. І водночас це День хрещення Київської Русі-України, найважливішої події у духовному житті давньої країни, що стала поштовхом розвитку освіти і культури, будівництва храмів і монастирів, створення бібліотек, адміністративної реформи. З тих часів веде початок ідея соборності українців та українських земель, державної і духовної єдності.

Блаженніший Митрополит Київський та всієї України Епіфаній приймає священні реліквії

Георгій ЛУК’ЯНЧУК
Фото автора

Хресною ходою, святковими богослужіннями — зранку у Софії Київській та пополудні на Володимирській гірці відзначили 1031-річчя Хрещення Руси-України. На території Софійського собору в Києві пройшла божественна літургія. Це місце — історичний осідок Київських митрополитів, тому урочисте богослужіння відбулося саме на території цієї визначної для українського православ’я не тільки пам’ятки, але й духовного історичного центру. Митрополит Епіфаній вперше очолив богослужіння з нагоди Дня хрещення України-Руси як Предстоятель Православної церкви України: “У День величного свята рівноапостольного князя Володимира ми відзначаємо День хрещення України-Руси. 1031 рік тому ми духовно об’єдналися у православній вірі. Сьогодні ж радісно святкуємо у єдиній родині помісної Православної Церкви України”. Вперше до України із Константинополя привезли відразу дві чудотворні святині — мощі апостола Андрія Первозваного і частинки Древа Хреста Господнього. Привітати Україну приїхав і представник Вселенського Патріарха, митрополит Гальський Еммануїл. Долучитися до ходи і помолитися за майбутнє України до столиці з’їхалися близько 20 тисяч вірян. Делегаціями — з парафій чи окремо родинами на власних авто — миряни приїхали з усієї України, щоб спільно молитися за долю країни у Софії Київській — тій самій святині, де в грудні торік на об’єднавчому Соборі з’явилася 15-та Помісна Православна Церква — Українська. Разом із предстоятелем ПЦУ Божественну Літургію служать представники Константинополя та Елладської Церкви, яка може першою визнати ПЦУ вже восени. На престолі — реліквії, які напередодні привезли з Константинополя: мощі апостола Андрія Первозваного, частинка Хреста, на якому розіп’яли Ісуса, та свячена вода з Босфора. Вітання й водночас поради у посланні від Вселенського Патріарха зачитав екзарх із Константинополя.

— По-батьківськи закликаю всіх вас, владу та державні органи, але головне, побожний народ, прийняти у свої обійми нову церкву, метою якої є єднання всіх вас. Це справа Святого Духа заради Вас. Задля того, щоб ви раділи у церкві благам Всевишнього, які він нам відкрив упродовж століть, дотримуючись Божого задуму, — сказав Митрополит Гальський Еммануїл.

На урочисту службу прийшов і п’ятий президент України Петро Порошенко.

Із Софії через Михайлівський Золотоверхий до Володимирської гірки величезна колона пройшла для наступного богослужіння біля пам’ятника святому рівноапостольному князю Володимиру Великому. Триста капеланів очолили першу хресну ходу Православної Церкви України. У руках несли ікону Покрови Пресвятої Богородиці, яка має захищати усіх українських воїнів.

— Ми згадуємо хрещення Руси-України, — говорить предстоятель ПЦУ Епіфаній, — яке відбулося тут, на цих пагорбах. У водах Дніпра, тут, біля Почайни, тому говорити про те, що князь Володимир Великий хрестив загалом усі руські землі — це неправда. І це дуже боляче для Російської православної церкви і загалом для російської держави.

Після подячного молебня біля пам’ятника святому рівноапостольному князю Володимиру відбулося паломництво віруючих до чудотворних святинь — частинки Древа Хреста Господнього і мощей святого апостола Андрія Первозванного в Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі. Згодом реліквії повертатимуться до Константинополя.

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!

ПЕРЕДПЛАТА—2019

Вартість передплати (з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 79

на 1 місяць	18 грн 11 коп.	на півроку	99 грн 41 коп.
на 3 місяці	52 грн 33 коп.	на рік	195 грн 02 коп.

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

В. о. головного редактора
Євген БУКЕТ

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова), Павло МОВЧАН, Олександр ПОНОМАРІВ, Миколо ТИМОШИК, Георгій ФІЛІПЧУК, Микола ЦИМБАЛЮК, Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”, 04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.

Індекс газети “Слово Просвіти” — 30617

4 820095 780016 19031